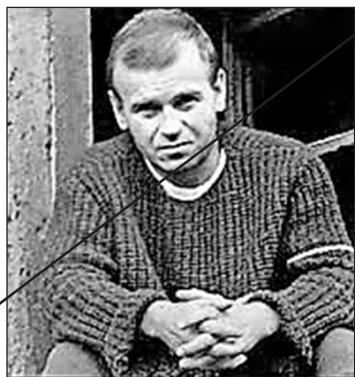

Frekvencia zmien, ktorým sme sa volakedy ľahko prispôbovali, nás bombarduje stále novými situáciami. Nadobudnutá rozvážnosť nám sťažuje orientáciu a spotreba času rastie. Popri zameraní navonok ani nebadáme, že sa čosi deje s naším vnútrom... Doba zápalu pominula. Strhla sa strecha a nejestvuje hranica možností. Predsa sa však volá po návrate do tých čias, keď bol zápal a úcta... Staré hodnoty v nás pretrvávajú a nové sa ešte nestačili upevniť. Tackáme sa medzi tým, čím sme a medzi tým, čím by sme chceli byť. Tempo zmien je nad naše sily... Zatlčíeme skobu a zavesíme sa na ňu. Máme pevný bod. Je ním náš rozum. Ale cítime, že čosi nie je v poriadku. Doba pokročila, cesta je ťažká, a jedna skoba už nestačí...

Belo Kapolka

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Belo Kapolka', written in a cursive style.

Belo Kapolka

TATRANSKÉ LISTY

Päť poviedok (1969-1978)

Poprad 2019

Belo Kapolka

TATRANSKÉ LISTY

Zostavila Luba Rusnáková

Edícia Tatranské listy. Zväzok 11. Vydala Podtatranská knižnica v Poprade roku 2019. Rozsah 96 s. Za vydanie zodpovedá Mgr. Anna Balejová, riaditeľka knižnice.

Sadzba JADRO, www.lacna-tlac.sk. Náklad 200 výtlačkov

ISBN 978-80-88692-31-7

TATRANSKÉ LITERÁRNE MÍŤNIKY BELA KAPOLKU

Narodil sa 22. apríla 1935 v dedinke Hostie pri Zlatých Moravciach, kde obaja rodičia pôsobili ako učitelia, ale rodové korene ho priviedli na severný Spiš. Mal tri roky, keď prišiel o otca, ani nie osemročný stratil matku. Osirelých detí (Bela a jeho troch starších sestier) sa ujala stará matka po otcovi v Podolínci. Pri všetkej láske a najlepšej dobrej vôli sa stratený domov a absencia rodičov ťažko nahrádza. Od útleho veku niesol v sebe budúci autor stigmú inakosti, nekompatibility, nezaradenia, Vojenská akadémia mu mala zabezpečiť slušné podmienky pre život, ale mala svoje požiadavky a mladý Kapolka sa nevedel podriaďiť vojenskému drilu. Odišiel zo školy a ocitol sa v existenčnom vákuu. Nemal sa o čo oprieť, čoho chytiť. Bola to ťažká situácia pre dospievajúceho, premýšľavého chlapca. Pokúšal sa zaradiť, hľadal si miesto, menil zamestnania. Tu niekde treba hľadať začiatky jeho skúseností z prechodov cez skalnatú hranicu, ktoré sa neskôr premietli do niekoľkých poviedok (Tirpak, Pašeráci, Ešte sa strieľa).

Téryho chata (1958)

Nakoniec prišiel do Tatier a zaradil sa medzi nosičov na Téryho chatu, ktorú v tom čase spravoval známy český horolezec Jardo Sláma. Bolo leto 1958, začínajúci vysokohorský nosič mal dvadsaťtri rokov. Vynášanie prvých nákladov, sebakúmanie, overovanie vlastných možností, hľadanie rytmu, blízky kontakt s horami a ľuďmi hôr. V novembri 1958 Sláma z Téryho chaty odišiel (začal pracovať ako technik v Ústave experimentálnej fyziky SAV na Lomnickom štíte, neskôr sa stal trénerom reprezentačného horolezeckého mužstva). V tomto období došlo k výmene chatárov aj na ďalších dvoch tatranských chatách, ktoré ovplyvnili osud budúceho spisovateľa.

Chata pod Rysmi - Chata pod Soliskom (1959 - 1968)

Obe chaty sa istý čas veľmi dobre dopĺňali. Prvá (horná chata) slúžila turistom len počas letnej sezóny, druhá bola otvorená v zime pre lyžiarov, ktorých na Solisko vyvážal starý vlek. Ten dodnes patrí

k neprekonaným atrakciám tatranského života. Na chate pod Rysmi bol od roku 1958 chatárom známy reprezentant v alpskom lyžovaní Laco Richvalský, ktorý tam vystriedal Olda Bublíka a v zime 1959 v Chate pod Soliskom Miroslava Jílka. Ten po Slámovom odchode prešiel spod Soliska na Téryho chatu. Belo Kapolka v zime 1958/1959 pracoval chvíľu ako nosič na Skalnatú chatu, potom pár mesiacov na Sliezskom dome, ale od leta 1959 už vynášal do Chaty pod Rysmi a spolu s Richvalským sa podieľal na jej prevádzke. Zdá sa, že to bolo šťastné desaťročie nielen života spoločnosti, ale aj Kapolkovho osobného života. V časopise Mladá tvorba mu vyšla prvá publikovaná poviedka Tirpak (1962), narodil sa mu syn Martin (1964). Priaznivé ovzdušie horského prostredia pod Rysmi a pod Soliskom sformovalo nielen budúceho nosiča a chatára, ale aj spisovateľa Bela Kapolku. Bolo dobrým rámcom príbehov zaradených do prvých dvoch knižiek s presahom do tretej. Aj keď sa Kapolkove príbehy neodohrávali presne tak, ako v reálnom živote a bolo len na autorovi, aby zvážil, či sa tak odohrať mohli, sú presvedčivé. To isté platí aj o aktéroch týchto príbehov. Existuje široká škála viac-menej ľahko rozpoznateľných prototypov, ktoré však nie sú identické s postavami poviedok. Tie žijú svojím vlastným životom. Prvé poviedky boli návratom do detstva (Chlapček pod medzou, Na začiatku dúhy), vojenských čias (Jeden plus tri), pašeráckej minulosti (Ešte sa strieľa, Pašeráci, Tirpak). Niektorými poviedkami sa autor vyrovnával s partnerskými vzťahmi svojimi aj iných, s manželstvom. Robí to citlivo, chcelo by sa povedať, že láskavo. Ale prehlbujúci sa partnerský nesúlad je už evidentný (Abortus, Pokoj ľuďom dobrej vôle, Možno ho ešte stretnem, To ťa príde draho, Vystúpi na ceste a pôjde stopom), analyzuje aj zložité až kontroverzné spolužitie osadenstva na chate (Ostrihajte Ringa Stara). Ďalší tematický okruh sa viaže na nosičskú, horolezeckú, lyžiarsku a inú športovú problematiku (Keď sa vráti Zdeněk, Starý Smoleň zomrie v popruhoch, Budú to preteky pre chlapov). Dotýka sa aj problematiky nehôd v horách a reakcií na ne. Okrem nosičstva pomerne dosť priestoru autor venuje tvrdej chlupskej robote v lese či pri vleku, do ktorej sa občas museli zapojiť všetci, keď snehu bolo málo a chata zatvorená. Nedehonestuje ich to, naopak. Autor pociťuje uspokojenie a hrdosť, keď v nej jeho

hrdinovia obstoja (Šesť metrovíc a ešte čosi, Psychológ a cirkulárka, Kanadské smreký). Svojím spôsobom si tu autor vyrovnával účty aj so slovenskými literárnymi kritikmi (Ulovte bizóna a narobte klobás). Je tu aj záznam veľkého požiaru horského hotela. Roku 1962 v priebehu noci z 29. na 30. novembra vyhorel Sliezsky dom (Vyhňa). Zbierka Kanadské smreký vyšla vo vydavateľstve Smena roku 1967. Bola to prvá prozaická kniha o Tatrách, ktorú napísal autor žijúci v Tatrách. Dostal za ňu Cenu Ivana Kraska za debut. Druhá Kapolkova knižka Strecha (1968) vyšla o rok neskôr a reflektuje to isté prostredie aj dobu, len s istým posunom v súlade s tým, ako sa menili a utvárali okolnosti osobného života autora. Má podobný tematický rozsah ako prvá zbierka - pribudla poviedka o dávných hľadačoch tatranských pokladov (Hľadači), zložito problematické naďalej ostávajú partnerské vzťahy vlastné aj cudzie, prehľbujú sa rozpory, priplietajú a zamotávajú sa vzťahy nové (Poctivá panna a majster sveta, Chlapci, nebite ma, Strecha, Nezabudni, odkiaľ si prišiel, Doc. MUDr. XY CSc. a RNDr. XX, Abortus II, Posväť nám naše zbrane, Čaj ako škótska whisky). Zastúpená je aj téma spoločnej chlupskej práce, osobnej húževnatosti, dezilúzie aj clivoty za minulosťou (Veľká cena, Vykop si studňu, Hať). Autor naďalej pozorne vníma tragické nehody v horách. Na čo treba v tomto období zvlášť upozorniť, je vytrvalé úsilie Bela Kapolku o vyšší zmysel, vyšší duchovný rozmer života vo výškach. Hory sú, či boli čisté. Mali by človeka dvíhať, a človek by mal tomuto podnetu rozumieť. Nielen bezduchou silou, za každú cenu zdolávať prekážky a víťaziť, ale s pokorou prekonávať najmä vlastnú slabosť a žiť v súlade so sebou, prírodou, vesmírom, so všetkým. Aj také bolo Kapolkovo chatárčenie. Na začiatku sezóny prvé náklady na chatu tvorili deky, fľaša s plynom, lyže a knihy. Všetko ostatné sa povynášalo neskôr. Ním spravované chaty navštevovali spisovatelia, hudobníci a iní umelci, recitovala sa poézia, zneli husle, flauta, hlboko do noci sa viedli filozofické rozhovory. Vždy išlo o pravdu života. Doba na prelome 60. a 70. rokov bola priaznivá pre duchovný rozmach. Do života a chaty vstúpila Viola (1966), posledné roky (1966 - 1969) spravoval Belo Kapolka obe chaty sám. Laco Richvalský sa začal venovať povinnostiam reprezentanta a po požiari Sliezskeho domu prevzal

do dočasnej správy improvizovaný bufet vo Velickej doline. Čas plynul, mnohé sa zmenilo. V živote tatranskej spoločnosti aj v súkromnom živote Bela Kapolku. Predovšetkým zmenil miesto pôsobenia. Po takmer desiatich rokoch odišiel spod Soliska aj spod Rysov.

Zbojnícka chata (1969 - 1973)

bola chatou s celoročnou prevádzkou. Belo Kapolka nastúpil po predchádzajúcom chatárovi Františkovi Kelem st., ktorý tam chatárčil sedem rokov. Syn Martin vyrástol z dieťaťa na chlapca a vo svojom predškolskom veku trávil s otcom na Zbojníckej chate veľa času. Majstrovstvá sveta v severskom lyžovaní roku 1970 zmenili tvár Vysokých Tatier. Starý vlek na Solisko demontovali roku 1969, postavili sa vleky nové, pribudli nové lyžiarske trasy, zjazdovky, hotely, atrakcie. V Tatrách nakrúcal režisér Martin Hollý podľa scenára Ivana Bukovčana trilógiu Medená veža (1970), Orlie pierko (1971), Stratená dolina (1976), odborným poradcom bol Július Andráši. V tomto období knižky Belovi Kapolkovi nevychádzali, ale väčšinu z tých, ktoré vyšli neskôr, napísal tu. Viaceré poviedky či eseje publikoval v časopisoch. Knižka Chodníky bez značiek (1974) obsahuje deväť číslovaných próz bez názvov. Niekoľkými z nich autor nadväzuje priamo na svoje predchádzajúce poviedky z prostredia pod Soliskom a Rysmi, do niektorých sa už dostáva láskyplne načrtnutá postava dieťaťa, chlapca (IV. Chlapec zaspal s teplomerom v ústach, V. Chlap vyviezol za fúrik škvary). Autor naďalej citlivo vníma tragédie v horách, ktoré má na dosah, pretože sa osobne zúčastňuje na záchranárskych akciách či pietnom znášaní pozostatkov. Ostatné texty knižky sú eseje, úvahy, rozmyšľania, fragmenty myšlienok premietajúcich sa myslou človeka rytmicky kráčajúceho osamote po skalných cestách alebo sediaceho na prahu chaty v očakávaní návštevníkov. Sú to úvahy o tatranských nosičoch (I. Sneh vrzdí), o verných psoch, ktoré ničím nevynikajú, ale sú dobrými spoločníkmi v samote (VI. Nie je to pes na stráženie). Charakterizuje jednotlivé chaty a presne popisuje prevádzku starého vleku na Solisko (III. Každá chata má svoju osobitnú atmosféru), konfrontuje realitu s ilúziou (II. Stratená dolina), uvedomuje si prehlbujúcu

sa vzdialenosť medzi generáciami aj skutočnosť, že tá mladšia to nemá ľahšie. Na Štrbskom Plese nebolo vhodnej budovy pre školu (VIII. Areál snov). Znepokojene sleduje postupujúci čas prinášajúci zmeny, na ktoré nie sme pripravení (IX. Vlčiak sedí vo dverách). Na Zbojníckej chate vznikala aj časť príbehov knižky určenej deťom *Mesiac nad Prostredným hrotom* (1983), ktorá vyšla až v nasledujúcom období, ale zachytáva časový úsek, keď syn Martin v predškolskom veku žil s otcom hore na chate. Život vo vysokohorskom prostredí tak čitateľ vníma zo zorného uhla dieťaťa. Na základe knihy vznikol šesťdielny televízny seriál *Chlapec a pes* (1989).

Téryho chata (1973 - 1994)

Nastával čas veľkých premien života v horách. Zo začiatku len nenápadne. Ubúdalo stromov a prírody, pribúdalo ľudí v horách, narastali nároky návštevníkov, posúvala sa hranica športových výkonov, bujnela byrokracia v riadení vysokohorských chát. Na Téryho chate vystriedal Belo Kapolka Ondreja Šimka (ktorý tu pôsobil len dva roky). Spisovatelia ho na chate naďalej navštevovali najmä v jeseni, keď dolu prebiehali stretnutia mladých autorov v rámci literárneho podujatia *Wolkrova Polianka*. Pri jednej takejto príležitosti napísal *Vojtech Kondrót* básň *Čo si odnášam z Tatier*. V jej druhej časti porovnáva *Bela Kapolku* na Téryho chate s americkým básnikom *Robinsonom Jeffersom*, s jeho *Jastrabou* vezou na brehu *Pacifiku*. Básň vyšla v zbierke *Návrat tou istou cestou* (1983). V tomto čase sa *Belo Kapolka* pustil do veľkej rekonštrukcie Téryho chaty (1979-1983). Narodil sa mu druhý syn *Peter* (1983), rodina bývala v *Lieskovci* v *Tatranskej Štrbe* (1972 - 1985), neskôr v *Poprade* (od 1985). Starší syn *Martin* podrástol, otec chcel z neho vychovať reprezentanta (ako väčšina tatranských otcov, ktorí svoje nenaplnené ambície prenášali na deti). *Sivá hmľa kryje sýteho sysla* (1978) je knižka pre deti a o deťoch, ale jej poslanstvo smeruje k dospelým. Touto problematikou sa zaoberá aj niekoľko noviel zo zbierky *Mesiac nad Prostredným hrotom* (1983) (*Chod, ako najlepšie vieš, Mesiac nad Prostredným hrotom*). Ďalšia novela (*Strach*) ešte doladuje vzťah otca so synom, keď spolu v neistote čakajú na lekárske vyšetrenie, rov-

nako ako tá posledná (Práca), ktorá je už situovaná na Téryho chatu. Po roku 1990 Belo Kapolka písal najmä eseje a články do novin a časopisov. Kniha Aby nám neodišlo srdce (1992) vyšla v nízkom náklade, nie je ľahko dostupná, ale ten istý výber z esejí sa nachádza aj v jubilejnom vydaní spomienok na autora pri príležitosti jeho nedožitej šesťdesiatky, ktoré vyšlo pod názvom Kapolkov chodník (1995). O dvadsať rokov neskôr zostavil Dušan Mikolaj ďalšiu spomienkovú knihu Belo Kapolka: citlivá tatranská žula (2015).

Belo Kapolka odišiel tak, ako žil. V posledný deň si pripravil v prenajatom sklade na Bilíkovej chate tovar, ktorý bolo treba na druhý deň vyniesť hore. Už ho nevniesol, čas sa naplnil. Odišiel akoby na ceste v popruhoch tak, ako jeho starý Svoreň (Kanadské smreký). Bol jarný podvečer 18. apríla 1994, okolo 18. hodiny. Oblúk času, ktorým Belo Kapolka zafixoval istý úsek tatranskej reality, obsiahol takmer štyri desaťročia (1958 - 1994). Prišiel tu len trinásť rokov po skončení vojny, keď ešte doznieval predvojnový spôsob života a spomienky na vojnu živo pretrvávali. Ale stále pretrvávalo aj niečo ako ľudská spolupatričnosť, družnosť, nezištné odhodlanie a zápal za správnu vec. Belo Kapolka vedel svoje o tom. Odišiel na prahu takých prevratných zmien nielen Vysokých Tatier, ale aj sveta, že dnes si už len znepokojene a bezmocne kladieme otázku, či cena za to, čo sme týmito zmenami získali, nie je príliš vysoká. Aj o tom Belo Kapolka vedel svoje.

Do výberu Tatranských listov sme zaradili štyri málo známe poviedky Bela Kapolku, ktoré boli publikované iba v časopisoch a iba raz pred niekoľkými desiatkami rokov. Autor ich neskôr do knižných vydaní z rôznych dôvodov nechcel, nemohol alebo už nestihol zaraďiť. celý blok uzatvára esej zo zbierky Chodníky bez značiek (1974). Autor ňou anticipuje veľké zmeny v životnom štýle a myslení ľudí, ktoré naplno zasiahli Tatry až po jeho odchode. Výberom z próz sa usilujeme priblížiť nielen pozabudnutú tvorbu spisovateľa Bela Kapolku, ale aj osobnosť mysliaceho človeka, ktorý vysoko v horách prežil v drsných podmienkach, s plným psychickým aj fyzickým nasadením tridsaťšesť rokov života.

Luba Rusnáková

I. POVIEDKY A ESEJ BELA KAPOLKU

Na začiatku dúhy

Jožo sa vliekol okolo Kálnovej záhrady a unudene kopal do hrúd. Z budy vyliezol pes, zabrechal a zase zaliezol. Bolo to šteňa. Hvizdol, ale pes nevyliezol. Napľul do záhrady a šiel popri plote ďalej, zdvihol paličku, na doskách rapotala ako guľomet. Teraz pes pribehol až k nemu, ceril mliečne zuby a vrčal. Najprv doň hodil palicu, pes do nej zahryzol, a keď zbadal ako ho oklamali, rozbrechal sa ešte zúrivejšie. Jožo chmatol poriadnu hrudu a hodil ju do plota. Rozsypala sa, zem praskla psovi do očí. Šteňa zavýlo od strachu, stiahlo chvost medzi nohy a upaľovalo k búde. Jožo si za ním odplul, lenže teraz netrafil do medzery, ale len na dosku. Na svete nebolo ničoho, čo by sa oplatilo obdivovať a tak obišiel celú záhradu. Potešilo ho, keď pri Litvínovej záhrade zazrel Andreja.

- Andrej!, - zakričal na celé hrdlo. Andrej sa obzrel, ale neodpovedal. Chodil okolo kríkov a díval sa do zeme.

- Poď, zahráme si pigu! - Andrej sa díval do zeme a veľmi si ho nevšímal.

- Čo si stratil? -

- Nič. -

- Na čo sa tak dívaš, keď si nič nestratil? -

- Chce sa mi. -

- Mám jablko, - povedal Jožo. Andrej si z neho odhryzol.

- Aj tak ti nepoviem. -

- Taký si? -

- Čo dáš? -

- Pigu. Bukovú pigu. - Andrej si ju strčil do vrecka. Potom otvoril dlaň. Mal v nej pokrivenú guľku z pušky. Pravdepodobne narazila na murovaný roh stodoly a spadla do trávy.

- Kurník! Ukáž! -

Chvíľu sa dohadovali, z akej pušky je guľka, potom ich to zunovalo. Napokon Jožo zvolal:

- Poďme si urobiť búdu! Ani čert ju nenájde. -

- Ale! -

- Alebo poďme niekam! -

- Kam? -

- Čo ja viem? K transportu. -

- Načo? -

- Len tak. Možno nájdeme desať takých guliek. -

- Tam sú samé nevystrelené. -

- No a čo! -

- Máš strach? -

- Čoo? Ty máš! - Jožo sa pohrdavo zaškeril. Ale nedal mu jednu, len sa znovu opýtal:

- Tak čo? - O chvíľu bežali po násype trate, ktorá bola rozostavaná. Ani koľajnice na nej neboli, povalovali sa tam len podvaly. Jožo hodil kameň do krovia. Vyletel vrabec. Nad hlavou im preletelo lietadlo.

- Meser, - povedal Andrej.

- Čierna smrť, - povedal Jožo.

- Ale veď vidíš, že je to meser! -

- Už ani jeden meser nelieta, ty! - Prikrčil sa, akoby držal samopal:

- Tť, tť, tť, tť, ani jeden už nelieta, kamarát. -

- Ty nelietaš. -

- Ale budem. Ty nebudeš. -

- Ja ani nechcem. Zabiť sa? -

- Jasné. Ty by si sa určite zabil. -
- A ty by si sa nie? -
- Čo? Ja sa nikdy nezabijem a poletím - ani neviem kde. Do Afriky. -
- Iste! -
- Ty tam nikdy nezájdeš. -
- A zájdem! -
- Pešo? -
- Čoby. Budem šofér ako otec. -
- Šofér, pch. Rakva na štyroch kolesách. Vieš, čo je toto? - Rukou ukázal pikujúce lietadlo:
- Džžž..., - hlas mu stúpал, až zavýjal ako siréna. Uprostred ho náhle prerušil:
- Tf, tf, tf, tf! Hotovo! Neujdeš mi ani za prvý dom, ani nikde. -
- Postavím sa medzi kríky a cez príklop ti poriadne zapražím. -
- Pokým sa ty postavíš... - Uháňali po trati. Spoza zákruty sa vynorili prvé ohorené vozne. Na podvozkoch stáli železné kostry pokrivené od teploty. Šli okolo nich, tu a tam sa niektorý z nich zohol, keď zazrel zaujímavý predmet. Boli to zväčša len prázdne nábojnice z nábojov do pušiek a pištolí a tak ich odhadzovali nabok, otáčali sa a frndžali. Dlho išli popri vagónoch, z ktorých trčali len železné kostry. Potom prišiel rad takých, z ktorých viseli kusy zuhoľnateného dreva. Na konci stáli vagóny celé.
- Ktovie, čo je v tomto. -
- Ktovie. -
- Možno delové gule. -
- Alebo míny. -
- Míny sú v tých ďalších. - Tam, kde sa trať križovala s cestou, vyšli na ňu.

- Pozri, niekto je v tanku. -

Tank bol offlakovaný, stál na vagóne bez bočníc, veža sa pomaly otáčala. Zastala, kanón klesal. Teraz mieril rovno na nich. Z otvoreného príklopu sa ozval hlas:

- Stoj! - Hlaven špresňovala polohu. Jožo namiesto odpovede šmaril do tanku skalú. Zazvonila na pancieri a odskočila. Príklop s rachotom zapadol, hneď sa otvoril a ukázala sa strapatá hlava:

- Ty dievčenský pupok! -

- Čoo?! - zavreštal Jožo. Strapatá hlava mu dosť zreteľne zakričala, čo.

- Zjedz ho nadrobno! - Pod pazuchou strapatej hlavy sa ukázala ďalšia. Ako kurča spod krídla sa tlačila von. Strapatá hlava ju zatísla späť.

- Sukničkář, sukničkář! - Príklop zapadol, z tanku bolo počuť smiech. Jožo bol od zlosti bez seba.

- Však ja vás pochytám, - hrozil pästou.

- Po jednom si ich pochytám. - Šli po ceste. Kráčali naschvál pomaly, aby si tí všiváci nemysleli, že sa boja. Jožo sa často obzeral a strašne nadával.

- Rozbijem mu papuľu. Namočím mu ju do blata. - Cesta stúpala, vyšli na kopec, trielili dolu. Slnko pripekalo, asfalt máličko zmäkol.

- Nájdeme hřbu snežienok. -

- A keď sa budú pýtať, odkiaľ ich máš? - Jožo sa nachvíľu zarazil.

- A či len tu rastú snežienky?

- Veď. Ale čo povieš, ha? - Jožo mávol rukou.

- Veď si ja niečo vymyslím. Pozri, prejdeme cez ten priechod. -

- Dobre. -

- Kto bude prvý! - Podošvy zaplieskali na asfalte, zvířili prach na okraji cesty. Bežali, čo im para stačila. Jožo dobehol prvý.

- Ešte musíš zjesť veľa halušiek, - povedal.
- Veď si ani nedopovedal a už si bežal. -
- Kto, ja? - vykrikol Jožo. - Ja ťa predbehnem aj o polnoci.
- Len sa nechváľ. -
- Ja sa vôbec nechválím. Predbehnem ťa aj... kedy len chceš. -
- No dobre, - povedal Andrej. Odrazu vykrikol:
- Kto bude prvý tam! - a rozbehol sa k vagónom. Odbočili z cesty, upaľovali po tráve. Jožo zase dobehol prvý.
- Vidíš, nikdy ma nepredbehneš. No pod! - Štrk zaškrípala, ako preliezal popod vagón. Na druhej strane pod kríkmí bolo plno snežienok. Biele hlávky mali ovisnuté, kalichy dokorán. Jednu si odtrhol. Počul hlasy. Videl hlúčik chlapcov. Čosi obstávali. Jeden z nich sa nad tým skláňal, ostatní sa znepokojene dívali na Jožu. Nestačil zakričať, čo robia, lebo zohnutý chlapec vykrikol a všetci sa ozlomkrky rozutekali. Ešte zazrel, ako posledného čosi nadvihlo, zamával rukami. Jemu v ušiach zahrnel tvrdý úder a horúca vlna ho švacla na zem.

Črepina udrela do lipy, na cestu spadol konár. Furmani kričali a držali opraty. Kone sa vzpínali. Potom stáli a chveli sa. Chlapi ich popriväzovali k zábradliu a zbehli k trati. Pod násypom sa krčil chlapec, oči mal vypleštené od strachu a ukazoval na druhú stranu.

Pred lekárovým domom sa zbiehali ľudia. Nevedeli dobre, čo sa stalo a tak zástup rástol. Po ceste rachotil ďalší voz. Furman priťahol kone, ktoré sa vzopäli, tlkli prednými kopytami. V zástupe zahučalo. Chlapi v zafrkaných plášťoch vybehli z ordinácie a odnášali bezvládne tielko. Priklusal tretí poťah. Spod konskej deky trčali nôžky. Cez bočnicu visela dokaličená rúčka. Krv s prachom zaschla. Furman bez náhlenia zoskočil a vošiel do ordinácie. Zástup sa pomkol bližšie. Nieкто zvolal:

- To je Ďurkovie chlapča! - Ktosi doložil:

- Chudera. - Naraz zástup stíchol. Zvlnil sa, ľudia sa rozostupovali. Uličkou šla starena. Bola bez šatky. Palička klopkala. Nikto sa ju nepokúsil zadržať. Pristúpila k hnojničiakmu a nadvihla deku. Prichytila sa dosky.

- Pomôžte jej! - Ale starena stála. Ruka jej muža sa rozpadla v zákopoch. Zo synovej nedávno vypadol automat. Rúčku vnuka uložila pod deku. Deti, ktoré boli doteraz najbližšie, ustúpili k dospelým. Mali zdravé prsty a strach v očiach. Ľudia stáli, mlčali a dívali sa. Do čerta! Stoja, mlčia a dívajú sa. V pästičke vädne sneženka.

Smena na nedeľu, 30.5.1969, č. 22, s. 6

Tirpak

- Dobre, pán kapitán. Porozprávam vám, prečo som bol práve vtedy a práve tam. Budem rozprávať dlho a zoširoka, možno to pochopíte, hoci vy v uniformách poznáte len život vtesnaný do predpisov, ktoré presne vymedzujú, kedy človek žije bezúhonne a kedy si zasluží trest. Ťažko do toho preniknete, ale pokúste sa! Najsamprv vám rozpoviem, kto bol Tirpak. Bol to môj priateľ - alebo možno ani nie priateľ. Spolčovali sme sa. Boli to také spolčenia, z ktorých vždy niečo kvapne. Pašovali sme. Keď sme nadviazali styky mali sme už obaja isté skúsenosti, ktoré sme si ešte naplno neuvedomovali, ale boli už v nás. Iba náhoda rozhodla, že ja som sa nimi začal riadiť skôr ako on. Kto raz zahryzol do zakázaného ovocia, ťažko vypluje jeho požutý džganec. A my sme ho nechceli vyplúť dobrovoľne, lebo sme sa nemohli zriecť štekliového vzrušenia a vedomia, že prežívame život ako v dobrodružnom románe. Hranica, hory, vzruch z nevšednosti, túžba po romantike a dobrodružstve, to všetko malo pre nás neodolateľnú príťažlivosť. Šuchot bankoviek mal spočiatku len nepatrný význam. Chceli sme pocítiť niečo, čo sa za normálnych okolností naživo podarí len málokomu: život na hrane, úzkosť z neistoty a blízkeho nebezpečenstva. Cenu živo-

ta sme merali podľa prežitého napätia a strachu. Nielen pred guľkou, ale aj pred čímisi skrytým, očakávaným, zákerným, čo na nás večne striehlo. Zdá sa to možno smiešne, ale mal som dojem, že žijem len vtedy, keď pociťujem strach. Teraz s odstupom času hodnotím minulosť a zdá sa mi všetko nezmyselné. Najmä zbytočné hazardovanie so životom a slobodou, a aj to ostatné. Aby som však dospel k tomuto poznaniu, musel som prežiť veľa trpkých sklamaní, kým mi došlo, že ten zakázaný medzinárodný styk oberá ľudí o to najlepšie v nich - o priamosť, čestnosť, férovosť a naštepuje ich úskočnosťou, chamtivosťou. Musel som to pociťiť na vlastnej koži, prežiť všetko, čo sa vám chystám rozpovedať. Bola to trpká škola, nikomu neprajem, aby sa v nej učil žiť. No kto ňou raz prešiel a začal rozmýšľať, dám za neho ruku do ohňa! Smejete sa, pán kapitán, lebo človek ako vy pozná len predpisy, podľa ktorých sa možno napraviť, iba ak sa odpyká predpísaný trest. Ale život ma naučil niečomu inému. U vás platí, že dobrý je ten, kto má čisté konto. Pre mňa je to človek, ktorý poznal zlo, pocítil k nemu odpor a zavrhol ho. Život ma naučil dôverovať týmto ľuďom viac, ako bezúhonným, ktorých sa pokušenie nedotklo.

Nuž, aby sme sa konečne dostali k jadrú veci: Jedného večera som čakal na Tirpaka v priehlbni pod hrebeňom tvoriacim hranicu, ukrytý v tóni krátkeho, strmého, klinovitého zárezu a vedľa mňa sa povaloval plecniak napchatý plyšom. Podrobne sa na to všetko rozpamätávam: na večer, aký bol jasný, bezmesačný, na vrchy, ktoré znehybneli večerným pokojom. Tiene sa nečujne dĺžili, z dolín stúpala tma. Krvavá škvrna na západe tmavla ako dohasínal deň, úžila sa na tenký, bledofialový pruh. Z hustnúceho prítmia vystupovali nehybné, ostré končiare, akoby vyrastali z tmavých hlbín ničoho, v márnom úsilí sa dvíhali k oblohe a ostrými kontúrami kľukatých hrebeňov uzamkynali obzor. Takých večerov som zažil veľa, ale na tento sa obzvlášť dobre pamätám. Vtedy som čakal na pomerne bezpečnom mieste, málo ma zafažovali myšlienky neistoty a napätia, mohol som sa viac ako inokedy venovať všetkému,

čo som videl a počul, popustiť uzdu fantázii a obrazotvornosti. Bolo mi ako na večernej prechádzke. Tirpak sa objavil ticho, nečakane ako tieň sa prehupol cez hrebeň a podišiel ku mne tak blízko, že som rozoznával jeho pohyby i svetlú škvrnu tváre. Chvíľu nerozhodne stál, ja som sa nehýbal; až potom, keď ticho hvizdol, luskol som prstami. Predstavte si, pán kapitán - večer temný, navôkol končiare fantastických tvarov, tmavé, ostré, chmúrne. Nehybnosť striehnuca, chladnokrvne vypočítavá, plná tajomných zvukov, ktoré prilietali z tmy a opantávali myseľ farchou ostražitosti a neistoty... A uprostred toho striehnuceho pokoja dvaja chlapi, dve temné postavy a tlmený hovor... Mohlo čosi viac omámiť našu myseľ, túžiacu po silných zážitkoch? Mohlo byť niečo vzrušujúcejšie, ako nebezpečná cesta späť s vymeneným tovarom po chodníčkoch obchádzajúcich bežné stanovištia hliadok? Kde inde bolo možné zakúsiť opojenie z nebezpečenstva, keď nie tu? V ten večer som dostal od Tirpaka toľko tovaru, že jeho cena ďaleko prevyšovala cenu toho, čo som mu doniesol ja. Všetko som mal predať, zo zisku si odobrať toľko, koľko patrilo mne, za zvyšok nakúpiť tovar, aký si Tirpak žiadal a doniesť mu ho na dohovorené miesto v doline Pod Ostrým hrebeňom. To miesto nebolo príliš bezpečné, no bolo bližšie a prístupnejšie. Potriasli sme si ruky, povedali „Češč!“¹; o trochu neskoršie sa na druhej strane hrebeňa pohlol kameň, ako naň Tirpak neopatrne stúpil a dlho rachotil v kamenistom žľabe. Potom som sa i ja pobral domov. Chvíľu som liezol po hrebene, ďalej traverzoval po suťoviskách ponad porasty kosodreviny, miestami som sa predieral aj cez ne, kráčal som pozorne, úzkostlivo sa vyhýbal turistickým chodníkom a vydýchol som si až vo vlaku, ktorý ma bezpečne viezol domov.

S pocitom, že sa mi znovu niečo podarilo, že mám tovar, za ktorý dostanem peniaze a budem si môcť kúpiť, čo len budem chcieť, rojčil som v tmavom oddelení s otvorenými očami a namiesto tmy videl kopu vecí, ktoré si budem môcť dovoliť... Vtedy som ešte cho-

1 Češč! (poľ.) - Moja úcta!. Kolegiálny pozdrav.

dil do školy a vrecká som mal deravé. A až kdesi na samom konci rozjatrených predstáv sa nejasne vynáralo vedomie nevyhnutnosti nasledujúceho stretnutia. Sníval som a v rytmickom klepote kolies sa predou mnou premietali obrazy a myšlienky naplnené takmer samopašnou veselosťou. V duchu som zisk rozpočítaval na množstvo výdavkov, predstavoval som si, ako peniaze mímam a páčilo sa mi to, až sa ma naraz zmocnila taká netrpezlivosť, že som chcel naplnenie svojich predstáv urýchliť. O týždeň som predal tovar s polovičným ziskom. Neopatrne som sa totiž preriekol, že to súri a chlap, s ktorým som vtedy kupčil, moju nepozornosť dokonale využil. Preťahoval predaj tovaru, vraj za takú cenu akú som pýtal sa nedá tak skoro predať. Musel som spustiť. Spustil som raz, potom ma prinútil spustiť i druhýkrát. Dodnes som presvedčený, že on sám predal tovar s viac ako stopercentným ziskom. Nakoniec suma, na ktorej sme sa dohodli, bola príliš nízka. Keď som spočítal dlhy zistil som, že mi ostanú peniaze len na nákup vecí pre Tirpaka. Bolo to sklamanie. Moje sny, moje pekné predstavy a túžby - všetko bolo neodvratne stratené. Chcel som si kúpiť toľko vecí, už som ich mal akoby na dosah, a nemohol som si kúpiť nič. Chcel som - čo všetko som ja chcel! A prekazila to moja netrpezlivosť. Celá záležitosť mi naraz zľahostajnela. Nebolo to prvýkrát, čo som upadol do stavu ochromujúceho znechutenia; no po prvýkrát som niečo očakával od peňazí, a to znásobilo moje sklamanie. Predtým som hľadal dobrodružstvo a poznal som ho! Vari sa to dalo niečím zaplatiť? Tovar šiel z ruky do ruky, predal som, kúpil som, doniesol na dohovorené miesto a tam som ho vymenil. Tak to šlo stále dookola. Peniaze, čo som z toho vytľkol, som pichol do nového podniku takmer bez zisku. A práve toto ma odrazu začalo znepokojovať. Odmenu za prežitú noc strachu som už nehľadal v sile príťažlivosti vzrušujúceho zážitku. Čo z toho, keď som za to nemal ani halier?! Školu som zanedbával pre svoje „obchodné“ záujmy, doma začali niečo tušiť, so sestrou som mával - otca a matku sme dávno pochovali - nepríjemné rozhovory. Práve som objavil hodnotu peňazí.

Teraz sa mi všetko zdá nepochopiteľné, ale bolo to tak. Začínalo mi dochádzať, že „drobný pašerák“ z toho nikdy nemá veľa, najmä ak to myslí svojím spôsobom poctivo, hoci pácha rovnaké zlo ako ten, čo v teple spokojne čaká na svoju príležitosť a z pašovaného tovaru mu plynie stopercentný zisk. Doteraz som to len hmlisto tušil. Príliš hmlisto na to, aby som si trúfol v tomto smere niečo podniknúť. Ale vtedy ma po prvýkrát pošteklila v mozgu myšlienka, ktorá sa mi spočiatku zdala neakceptovateľná. Napadlo ma, že si Tirpakove peniaze môžem ponechať, že ho môžem oklamať. Jednoducho neprídem na dohovorené miesto a hotovo! S Tirpakom sa môžem niekedy ešte stretnúť, ale nemusím. Svedomie? Druhí ho tiež nemali. Mal ho azda Zbyšek, ktorý sa na mňa jednoducho vykašlal a nechal ma po uši zadlženého? Mali ho Andrej, Jurek a ďalší, ktorých som po niekoľkých stretnutiach, keď si získali moju dôveru a ja som im dal viac tovaru ako oni mne, nikdy viac neuzrel? Dovtedy som veril, že sa im prihodilo niečo, čo im zabránilo prísť na dohovorené stretnutie. Až vtedy, pri pomyslení, že Tirpakove peniaze by mohli byť moje, vtedy, keď ma v hlave začala omínať myšlienka, že by som ho mohol oklamať, začal som tušiť, prečo sa moji partneri z druhej strany nikdy viac neukázali. Odrazu som objavil neúprosnú dilemu v pozadí tejto hry: klamať alebo byť oklamaný! Kto to nepostrehne, ťahá za kratší koniec. Tu nemá miesto priamosť a poctivosť. Chcel som z toho niečo mať - musel som oklamať! Taký bol železný zákon, ktorému sa bolo treba podrobiť, hoci sa moja poctivosť - na ktorej som si doteraz zakladal - vzpierala. Nechcel som však byť naivným, ľahko zneužívateľným hlupákom. Pohyboval som sa po šikmej ploche života a ak som z nej nechcel spadnúť a dochrámať si väzy, musel som sa naučiť po nej chodiť. Mohol som prestať pašovať. Ale to sa už niečo vo mne postavilo na odpor. Teraz, keď som odhalil tajomstvo ako z toho niečo vyťažiť pre seba, teraz by som mal prestať?! Absurdná myšlienka! Mňa oklamali, oklamem i ja! Aj tých dostanem, čo skupovali môj tovar, budem trpezlivo čakať, za nič na svete cenu neznížim! Ak bude treba, pohrozím udaním. Týždeň

som čakal, kým môj chlap donesený tovar rozpredá. A za ten týždeň som chodieval na potulky bez cieľa a v mysli všetko premieľal. Sprvu nejasnú myšlienku som rozpracovával na podrobný plán. K Tirpakovi ma neviazali bohvieaké priateľské vzťahy, nuž bude prvý, na kom odskúšam novoobjavený zákon hry. Rozhodol som sa klamať. Môj chlap konečne tovar predal a dal mi zaň peniaze. Keď som ich prijímal, triasli sa mi ruky takisto ako jemu. Mne z nedočkavosti, jemu z ľútosti, ale obom z chamtivosti po nich. Po tých kôpkach pokrčeného, ohmataného papiera, bez ktorého sa nedá žiť. Nenávidím ich! Hej, nenávidím, lebo ich potrebujem, lebo i po tom všetkom musím pracovať, aby som ich dostal, lebo si za ne musím kupovať jedlo, šatiť sa, žiť, hoci mi vniesli do života toľko blenu, že ho do smrti neprežriem.

Mračíte sa. Viem, na čo myslíte. Mal by som nadávať na seba, na svoju slabosť, nízkosť, podlosť, na všetko zlé, čo vyšlo zo mňa. Na seba... na seba... Ale na seba som už nadával dosť, nemôžem viac. Musím ešte na niečo iné zvaliť ťarchu viny, lebo sám by som ju celú neuniesol. Iste ste o gulke nikdy nerozmýšľali! Je to hnusná myšlienka! Dovoľte oheň?

Peniaze som dostal a skoro celú noc som nespal. O dva dni som sa mal stretnúť s Tirpakom a ja som stále nevedel, čo urobím. Zdalo sa, že som už rozhodnutý. Ale ako sa blížil čas nášho stretnutia, moje presvedčenie bledlo, trátilo sa s hodinami míňajúcej sa noci i nasledujúceho dňa a keď nadišla druhá noc, s hrôzou som zistil, že som nič nepodnikol, nekúpil nijaký tovar a - že tam asi pôjdem. Noc, deň a noc som bojoval sám s sebou, s myšlienkami a predstavami, s hrozným hlasom svedomia, s pokúšením, ktorému som chvíľami podliehal a vzápätí odolával. Z rozhodnutia, že sa s Tirpakom viac nestretnem, ostala len tiesnivá neistota, prázdna, zdrvivajúca nerozhodnosť, čosi, čo vám nepopíšem, ani nevysvetlím, lebo sa to nedá. Ráno som vstal nevyspatý, malátny, s pocitmi, aké máva človek, ktorý si nahovára, že mu je všetko jedno, ale má kopy problémov, ktoré na neho ťažko doliehajú, ktoré treba naliehavo

riešiť. Otupený mozog však odmieta pracovať a ani vôle niet, čo by ho donútila k činnosti. Nešiel som do školy, bolo by to zbytočné. S knihami pod pazuchou som sa nečinne ponevierať po uliciach, stretol som svojho profesora, nepozdravil som ho, ale vtedy som ho vlastne ani nevidel, nepoznal, nevnímal som ľudí vôkol seba, nevedel som kam sa uberám, bol som ako bez ducha... Konečne mi začalo svitať, že oklamať niekoho nie je také ľahké, ako sa mi zo začiatku zdalo, že na to treba kus surovej odvahy a otrlosti. Motal som sa z kroka na krok, raz som si vyčítal, že som slaboch, inokedy hanil podlosť svojho rozhodnutia. Plány, ktoré som si pred niekoľkými dňami pozliepal, sa rozsypali pri prvom kroku smerom k ich naplneniu. S nimi sa jedna cez druhú nemilosrdne krušili všetky predstavy o dobrom, nie ľahkom, ale pekelné vzrušujúcom zárobku. Ísť - nejst? Tá nerozhodnosť bola hrozná. Ale už som cítil, že tam pôjdem, aj keď som pre Tirpaka nenakúpil žiaden tovar. Mal som len jeho peniaze, nič viac. Mohol som ešte niečo zohnať, ale v tom zmätku myšlienok som sa už o nič neusiloval. Rozmýšľal som, ako to zariadiť tak, aby peniaze ostali mne, ako tam nejst a súčasne som zvažoval, na ktorý vlak musím nasadnúť, ak mám prísť na miesto schôdzky včas. Zmätok ma neopustil ani potom, keď som už poobede sedel v drkotajúcom vozni a díval sa oblokom na utekajúce polia... Myšlienky mi vírili v hlave v tupom trieštivom kolotoči: jedna prekrývala druhú, jedna lákala a povzbudzovala, druhá zavrhovala a odsudzovala, rýchlo sa striedali, prikláňal som sa k prvej, hneď zas k druhej, vlak so škripavým buchotom uhaňal a myšlienky ubiehali v splašenom rytme... a odrazu akoby uťal! Vynadal som si do somárov a ešte všelijako inak a pretože som už bol na ceste rozhodol som sa, že sa nevrátim, že pôjdem, počkám na Tirpaka a poviem mu, že môjho chlapa chytili aj s tovarom, že situácia je veľmi chúlостivá a všetko závisí od toho, ako sa chytený zachová; že sám musím zmiznúť a dobre bude, keď sa aj on odmlčí na dlhší čas. Napadlo ma to naraz a bola to šťastná myšlienka. Odlahlo mi, pán kapitán, lebo som vymyslel takú hod-

novernú lož, že som jej sám uveril skôr, než som večer vystupoval na opustenej stanici horskej elektrickej dráhy. Poznám príbeh, keď lekár, aby dokázal silu autosugescie, usmrtil na smrť odsúdeného väzňa nevinným pichnutím ihlou do zápästia. Nevieam, či aj vy, ale ja som to kedysi kdesi čítal a zapamätal si dodnes. Priviazal ho totiž na stôl, ručníkom mu zakryl oči a potom, keď ho pichol do zápästia, nechal odkvapkávať obyčajnú vodu z jednej nádoby do druhej. Podarilo sa mu presvedčiť odsúdeného, že to odkvapkáva jeho vlastná krv, až ten napokon umrel, zabitý silou vlastnej príšernej fantazmagórie. No vidíte - tak som si ja nahovoril, že môjho chlapa skutočne chytili, uveril som vlastnému klamstvu natoľko, že som sa cítil ospravedlnený sám pred sebou. Áno, bol som skalopevne presvedčený, že je to tak, ako som si vymyslel, že idem vlastne preto, aby som Tirpaka varoval a nie oklamal, že sám, unikajúc spravodlivosti, chcem pred ňou zachrániť jeho. A tak som šiel. Bol jasný večer, jasnejší ako ten predošlý, lebo mesiaca pribúdalo a jeho svetlo viselo pozachytávané na skalách, tieklo pomedzi stromy na chodníky, ktorými som kráčal, striebornými bleskami, krehkými ako ušká porcelánových šálok, iskrilo na vlhkých trávach čistiniiek, jagalo sa marivým odleskom na ortuťových prúdoch potokov. Bola krásna noc, v ktorej nebolo zákerných vidín, striehnucich temnôt, lebo všetko zalieval mäkký, triezvy prísvit a nebolo ani tajomného striebriстого oparu, lebo vzduch bol čistý, bez pár, studený, príjemne chladiaci. Napriek tomu ma cesta stemneným lesom stiesňovala, gniavila akousi ťarchou, ktorú je ťažké znášať, ktorú človek pociťuje pred každým tmavším zákutím, pred každým tieňom. Uľahčene som si vydýchol, keď som vystúpil nad les a kosodrevinu, medzi nehybné, postriebrené balvany suťovísk, keď som vyliezol na Ostrý hrebeň a všade okolo bolo jasno temer ako vo dne a ticho, nehybne bez závanu vánku. Preliezol som hrebeň a spúšťal sa do doliny, kde sme sa mali s Tirpakom stretnúť. Nemusel som dávať pozor na miesta, na ktoré som stúpil, lebo som neniesol žiaden náklad a pomerne ľahko som cestu zdolával. Nezo-

stúpil som do lesa v doline, ale šiel som v dlhom traverze popod hrebeň po suti nad kosovkou až k miestu, kde hrebeň klesne prudkým oblúkom do údolia a tratí sa v hustom poraste malinových kríkov. Tam sa zlieva horská bystrina z poľskej strany s potokom, ktorý preteká dolinou Pod Ostrým hrebeňom a kľukatým tokom tvoria spolu hranicu. Práve v tom klíne, ktorý oba potoky obmývajú, sme sa mali s Tirpacom stretnúť. Poľské hliadky sa tam zriedka zatárajú, a keď chodia po ľavej strane prúdu, naše po pravej. Klin je akýmsi neutrálnym územím, lebo cez potok sa nechce ani im, ani nám.

Poznáte to miesto, pán kapitán? Keď vystúpíte kúsok nad malinové kríky, vidíte celý klin ako na dlani a vidíte pravú i ľavú stranu potoka. Ľavú poľskú, porastenú kosovkou, dvíhajúcu sa doľava, pravú našu, porastenú hustým temným porastom vysokého lesa.

Tam za skalú, za ktorou ma našla vaša hliadka, som sa posadil a čakal na Tirpaka. Čakal som hodinu, pomaly sa začala míňať druhá, Tirpak nešiel a ja som bol čoraz nervóznejší; napätý sluch vnímal všetky šelesty, čo zaznievali iným tónom ako šum vody. Zrakom, rozboľaveným od ustavičného sledenia, som sa snažil zachytávať všetky pohyby v doline, všetko, čo znenazdajky zmenilo tvar alebo polohu, všetko, čo som mohol vidieť. Mysleť mi horúčkovito pracovala, v ušiach chvíľami nepríjemne zaliehalo, oči ma boleli od námahy a ustavične napätej pozornosti... Dolu hučal potok a v jeho prúde skackali strieborné, mäkké blesky, tam šuchotali listy malinčia, pohla sa vetva stromu - snád pod váhou veveryce - a ja som to všetko vnímal, zachytával a triedil... A odrazu sa všetky tie hnutia stali podozrivými! To preťažené zmysly prestali triediť. Odvtedy som prežíval muky strachu a neopísateľného napätia. V horúčkovitom vírení myšlienok sa objavovali dve, ktoré spôsobovali môj zmätok, neistotu a strach: Ukázať sa Tirpakovi alebo neukázať? Budem vedieť presvedčivo klamať, či nebudem...? Budem - nebudem, ukázať - neukázať sa, už som tu - musím, čerta musím! Budem - nebudem...? Hľa, tam sa zachvela kosodrevina...! Ale bol to len náhodný, mierny závan vánku. Ktosi

sa však predsa len predieral ku mne... Pokoj, to šuchocú listy kríkov. Hlasy...!To azda len voda žblnkoce... Nie! Teraz zas! A teraz...! Znova... Boli to hlasy. A hneď som zazrel, kto rozprával. Vľavo, kde sa breh potoka pozvoľna dvíhal do čistinky v kosodrevine, vyšli dve postavy! Mesiac sa odrážal od hlavni pušiek, matne sa leskli i čierne štítky čiapok... Videl som ich dobre; videl som, ako jeden z nich sníma pušku, kladie ju na zem, ako ide k potoku a pije vodu, ako ho ten druhý čaká, prešľapuje na okraji čistinky, takmer v tieni kosodreviny. Kameň sa uvoľnil pod nohou toho, čo pil a s tlmeným, hluchým žblnknutím spadol do vody. Vojak zahrešil, zachytil sa o pakoreň kosodreviny, neudržal rovnováhu a skočil jednou nohou do potoka. Bolo počuť nadávky i smiech toho, čo stál na okraji čistinky pri kosodrevine, a vtedy som už myslel na Tirpaka, ale nie tak, ako som na neho myslel doteraz. Inakšie. Obavy o neho mi tak zovreli hruď, že som ledva dýchal. Čo keby odrazu teraz... od strachu som nedomyslel to, čo sa mi znenazdajky zahniezdilo v mysli; trýpol som o človeka, ktorý mi bol cudzí, ktorého som ešte pred chvíľkou chcel nehanebne oklamať Nevieam, či to bola tá najpodlejšia forma sebeckta - strach, aby mi ktosi neprekazil, čo som zamýšľal alebo náhly poryv priateľstva a súcitu, možno aj nenávisť k uniforme... Nevieam vám vysvetliť, čo to bolo, hoci som o tom veľa premýšľal. Nevieam. Ale naozaj som sa vtedy bál o Tirpaka a prial som si, aby sa neobjavil, aby neprišiel, aby im nevletel rovno do rúk! Možno niečo poniesie... Ale v noci tu nemá čo hľadať... Čo sa stane ... Len nech mešká! Nech počká, počká, kým neodídu... nech počká... ! Tu sa na sva-hu, tam kde kosodrevina bola najhustejšia, pomerne vysoko nad miestom, kde boli pohraničníci, zamihala svetlá škvrna! Srdce sa mi roztrepotalo, hrdlo mi zovrela odporne škrtiaca sila. Tirpak! Iste to bol on... Rýchlo schádzal k potoku. Tak chodil len on! Videl som ho raz zreteľnejšie, inokedy splýval s tieňom tak ako skrytý chodník, po ktorom kráčal, míňal nižšie, redšie alebo vyššie hustejšie porasty kosodreviny. Približoval sa. Už som ho videl zre-

telne. Hej, bol to on! Bol len v košeli, iste doháňal, čo zameškal. Vojak, ktorý stál pri kosodrevine, odrazu spozornel. Už i ja som zachytil Tirpakove kroky. Vojaka zmiatol blízky šum vody, lebo nerozhodne načúval, potom rýchlo podišiel k druhovi, zastal nad ním na nízkom, strmom brehu potoka a nohou sa mu dotkol pleca. Ten, ktorý pred chvíľou pil, sa rukami oprel o trávnatý výšvih a mätko vyskočil k druhovi. Obaja sa spustili do podrepu, chvíľu sa radili, potom ich oboch ukryl tmavý porast. A Tirpak sa približoval. Už nie rýchlo, spozornel aj on. Chvíľu postál, rozhliadal sa, načúval, urobil niekoľko krokov. Vidím ho, ako keby sa to bolo stalo včera. Vidím ho stáť a pozorne sa rozhliadať, pozorujem jeho váhavé kroky - a pod ním, na kraji čistinky v tieni, sa čosi hýbe. A ja viem, čo to je. Tí dvaja. Tí dvaja s puškami. Čakajú. Vidím ich. Vidím i jeho. On prichádza, oni čakajú, viem o nich. Viem, - a som ticho. Sedím za kameňom a nemôžem vykriknúť. Hrdlo mi zviaza nesmierna úzkosť a v prsiach sa mi zasekol dych. Stačí vykriknúť. Stačí zavolať a zutekať z cípu cez potok do lesa na našej strane! Stačí výkrik a Tirpak je zachránený. Ujde, lebo je ešte dosť ďaleko. Krič, krič! Ale je tu pokušenie. Pokušenie a strach. Pokušenie, ktoré šepká pekelné slová: Nekrič, nekrič! Peniaze sú tvoje! Nekrič! Strach, ktorý zanáša myseľ tupým ochrnutím, nedovoľuje dýchať, zviaza hrdlo. Vidím Tirpaka a vidím tieň tých dvoch. Nekričím. Krič, krič! Sed! Ticho! Dva hlasy, neviem, ktorý poslúchať. Krič, krič! A naraz zaznelo:

- Stuj! - Tirpak znehybnel. Na zlomok sekundy? Nevie. Vidím ho bežať dolu svahom. Mihá sa medzi kosovkou. Prásk! Svetlá škvrna skackavo kľučkuje. Prásk! Uteká, stále uteká... Blesk, výstrel! Blesk, výstrel! - - - Svetlá škvrna znehybnela a padla. Leží medzi kosodrevinou mätko, nehybne ako handra. Pri potoku zapraskajú vetvičky, zosype sa štrk, dvaja chlapi bežia k nehybnému telu. Vidím ho, pán kapitán, keď privriem oči. Krčím sa za kameňom a trasie mnou odporná triaška. Slabosť mi nedovoľuje vstať. Ale strach o seba prekonáva slabosť. Strach mi rozkázal zmiznúť

z miesta, kým nepríde naša hliadka, privolaná výstrelmi. Prebehol som cez potok, nehľadal som brod. Ladová voda mi premočila nohavice vyše kolien, studenou lámkou mi znecitliveni nohy. Bežal som cez les a prenasledoval ma len čvachtavý zvuk vody v topánkach a strach. Ťažký tieň strachu dusil ma chladným zovretím a ja som si trhal gombíky košele na golieri, lebo ma tak dusil, až sa mi nedostávalo dychu. Bežal som a v ruke som krčil tie odporné, ohmatané zdrapy, ktorými sa platí, aby mohol človek žiť, pre ktoré sa pechorí, smiešne moce, znesväcuje city, priateľstvo, vernosť, lásku, život - i smrť. Dokrčené a prepotené mi potom vypadli z ruky. Ostali tam a nečas sa o ne postaral.

Oheň, prosím. - Premočený som sa vrátil domov. Brieždilo sa, keď som klopal na okno, aby mi prišli otvoriť. Potom som dlho ležal. Bol som otužilý, telo som mal ako remeň, veľa som cvičil a prekonával veľa namáhavých prechádzok a čakani v nečase a v zime. Ale vtedy som ochorel. V prsiach ma neznesiteľne pichalo, horúčka stúpala a klesala, choroba ma zdolávala, lebo nebolo vôle, ktorá by ju pomohla premôcť. Mával som príšerné vidiny: Akási dlhá kostnatá ruka mi hnetla hrdlo drsne, bez milosti a ja som nemohol prehľtať. Potom sa mi odrazu roztancovala pred očami, krútila sa hadovitými pohybmi, zatínala kostnaté prsty do vzduchu a naraz - otrčená dlaňou ku mne - sa mi rozkmitala pred zrakom, rozmazávala sa a zvyrazňovala do akýchsi divných obrysov, akési ústa kričali na mňa hlasom, od ktorého mi brneli bubienky. Ale ja som nerozumel, nechápal som, čo ústa artikulujú, no videl som otrčenú ruku a na nej prsteň taký, aký nosieval Tirpak. Potom som spoznal i ústa, strieborný zub sa ligotal a oslepoval mi zrak. Bol to Tirpakov zub i ústa boli jeho. Prázdna ruka, otrčená proti mne, jemne a netrepežlivo pohybovala prstami, akoby si pýtala, čo jej patrilo. Pochopil som - pýtala si peniaze. Peniaze, peniaze, reval som to slovo, tak sa mi marí. Nepamätám sa na to, ale určite som to vykrikoval, lebo mi odrazu zalepili oči a nedovolili mi strhnúť obvaz... Potom prišla tma. A tak sa to striedalo. Mohol by som dostať trochu vody?

- Vyzdravel som asi po dvoch týždňoch. Vyzdravelo telo, ale chodil som ako nepríčetný, duchom neprítomný, lebo som ustavične myslel na to, čo sa vtedy stalo. Myslel som na biely, nehybný flak v kosodrevine. Predstavu dopĺňala hrozná myšlienka, ktorá sa objavila nečakane, akoby vystúpila z čiernych hĺbok horúčky: Vrah! Vrah! Dívam sa do skla výkladu... Vrah! Kráčam po ulici a pod nohami mi tancuje chodník... Vrah! Odpovedám a nerozumiem vlastným slovám... Vrah! Ktosi mi dohovára... Vrah! Ktosi sa rozčuľuje? Vrah, vrah! Ach, moja hlava! Mal si kričať! Pred zrakom sa mi rozplýva biela škvrna... Mohol si ho zachrániť! Dvaja chlapi bežia k nehybnému telu... Vrah! Vrah!

No, povedzte - vraždil som? Veď, otvorte ústa! Povedzte! Vraždil som? Vraždil, ha? Odpusťte! Sedte pokojne! Našťastie, nie som pomätený, len občas mimo kontroly. Len občas... To je moje nešťastie. Som poznačený. Pomätený tak, že cítim a myslím na to, čo som prežil viac, ako je zdravé.

Odvtedy prešlo osem rokov, ktoré nepriniesli zabudnutie. Iba som sa hlbšie ponoril do seba a ustavične rozmýšľal, prečo musel Tirpak zomrieť. Komu tie peniaze prospeli? A videl som tých ľudí ako cez obrovský drobnohľad. Zhrozil som sa tolkejšej špiny. Len zabudnúť som nemohol. Čo urobíte so mnou? Nič... Nič ste mi nedokázali, ani nedokázate a preto ma pustíte. Vaša hliadka, ktorá už druhý deň čaká, či sa neobjaví chlap, s ktorým mám nebodaj spojenie, sa nedočká nikoho. Ten chlap je mŕtvy! A ja vám musím povedať, že na miesto, kde ma hliadka zadržala, budem chodiť aj naďalej. Rozumiete? Musím tam chodiť. Ťahá ma tam neznáma sila, akési očakávanie, že sa Tirpak odrazu objaví predomnou - a že mu vrátim svoj dlh... Aha, nosím ho so sebou... -

Chlap hodil pred kapitána náprsnú tašku, niekoľko stovák sa rozklzlo po hladkej, sklenenej doske písacieho stola.

- A ja predsa dobre viem, že nepríde. Neverím, ale čakám. Možno aj verím... Nevie. Chápete? Skrátka - musím tam ísť! Nevy-

svetlím vám to. Chodievam tam osem rokov v tú istú noc. Tak je to. Teraz už viete... - Chlap vtlačil ohorok cigarety do popolníka, chvíľu sa díval na tenučký, posledný prúžok dymu.

- Mám dvadsaťšesť rokov. Patrím ku generácii poznačenej vojnou, ktorá zostarla skôr, než začala byť mladá. Ako sme nadobúdali vedomie reality a samých seba v nej, nepodarilo sa nám zbaviť sa nedávnej krutej minulosti. Vo svetle tejto životnej filozofie sa život bez nebezpečenstva a strachu javil ako neúplný. Nechcem sa ospravedlňovať. Konštatujem fakt. Mám dvadsaťšesť rokov a takéhoto ma vidíte. Pozeráte sa na mňa a zjavne so mnou nesúhlasíte. Nehodlám vám protirečiť. V tej dobe, keď sa formovali naše názory a charaktery, vy ste už mali zafixované svoje vlastné zásady a pevné presvedčenie. Preto ma nemôžete pochopiť. Nepochopí to však ani mladšia generácia po nás, ktorú minulosť už nestihla zásadne ovplyvniť. A šťastie majú aj tí, ktorí touto filozofiou síce nasiakli, ale nemali príležitosť uplatniť ju v praxi, lebo sa zmenili podmienky ich života. Možno ani netušia, čomu všetkému sa tým vyhli. Život, ktorý sme si vybrali my s Tirpacom, nás nevedol dobrým smerom, neumožnil nám zbaviť sa navrstveného zla. Naopak. Ešte ho znásoboval. Tak to bolo. Ale verte mi, nechcem sa zbaviť viny. Ani zľahčovať ju. Prehrešili sme sa obidvaja - ja viac. V záujme spravodlivosti to musím priznať. Tirpak už nežije, preto tu pred vami sedím teraz len ja sám, aby som prehovoril za nás obidvoch. Rozprával som dlho, rozpovedal som vám, pán kapitán, všetko. - Chlap sa odmlčal, pozrel sa na kapitána. Na nehybnej tvári sa pohli tieň a kapitán sa zahniezdil na stoličke.

- Dobre, - prikývol po chvíli. - Na chodbe vás čaká seržant. - Vstal spoza stola, zamyslene pristúpil k oknu a stál tam, pokým ten za jeho chrbtom nevyšiel z miestnosti. Potom so sklonenou hlavou a s rukami vo vreckách začal pomalými krokmi premeriavať pracovňu. Kroky, tlmené hrubým kobercom, naplňali miestnosť ťažkými, hluchými zvukmi. Chodil bez prestávky sem a tam.

Po rokoch sa mu znovu v predstavách vynorila tá mladá tvár, biela ako mramor, s podivne vystrčenou bradou dohora, ako ležala na hrubých, mäkkých vetvách kosodreviny. Lebo to on vtedy viedol hliadku, ktorú prilákali výstrely na poľskej strane a sám pomáhal nakladať nehybné telo na nosidlá zo surových smolnatých vetiev. Tá nehybná, prekvapená tvár, z ktorej ani des smrti neskmásal jemný hodváb mladosti, tá ho potom dlho prenasledovala a on nemohol uniknúť strašnej, mrazivej vidine. Teraz, po ôsmich rokoch ju znovu uvidel. Odkiaľsi z boku priplávala ticho, nenápadne ako obláčik ľahkej hmly, ako hmlistý príznak oživenej minulosti.

- Tirpak, - opakoval potichu. - Tak teda Tirpak sa volal. - Videl smrť. Videl ju v rôznych obmenách, neprieberčivú, hroznú, neodvratnú ako koniec každého začiatku. Ale tá bola dôsledkom vojny. Smrť tohto chlapca bola iná, lebo prišla zákernejšie. Bola ako nečakaný poryv vetra uprostred bezvetria. Zastal a koncom topánky posúval po koberci útržok papiera. Odrazu si na niečo spomenul, pristúpil k stolu a stlačil gombík zvonca. Keď vstúpil starší seržant, kapitán pozbieral po stole rozhodené peniaze, vložil ich do náprsnej tašky a podal mu ju pre zadržaného.

- Ráno ho môžete prepustiť. - Osamel a znovu pristúpil k oknu, pritisol si čelo na chladnú tabuľu skla a zadíval sa na ulicu. Nasilu sa chcel zbaviť tiesnivej vidiny tej bledej tváre, ktorá sa mu náhle vynorila pred zrakom, keď osamel. Videl, ako sa vonku postupne začínajú pouličné svetlá. Naproti, k malej zastávke prichádzal autobus. Počul slabý škripot brzd, ľudia z neho vystúpili, ponáhľali sa cez cestu k domom, ktorých svetlé múry prebleskovali pomedzi stromy. Bez pohybu pozoroval chodcov a nevdojak zatúžil po rovnakom návrate z práce domov, po chvíli, v ktorej vyzlečie uniformu, pretože ju už nebude potrebovať. Vtedy sa vidina kriedovobielej, rozmazanej tváre rozplynula.

Mladá tvorba, 7, 1962, č. 3, s. 3-9

Pašeráci

Hmla bola hustá a ako ju vdychovali, z času na čas si niektorý z nich odkašľal. Šli nápadne rýchlo. Keď tak kráčali skoro hodinu a blížili sa k lesu, Kukučkovi sa konečne rozviazal jazyk:

- Počuj, ten chlapík ale chrnel. Gate som mu mohol stiahnuť. - Jeho spoločník kráčal za ním. Usmial sa a povedal:

- Všetci tuho spali. Vybrali sme si dobrú hodinu. - Prešli cez mostík, z potoka zavialo chladom, potom stúpali do briežka.

- Tu niekde by už malo byť rázcestie, - ozval sa Kukučka iba tak pre seba. Druhý nakrátko zdvihol hlavu:

- Možno ešte kúsok... - Chodník sa krútil doprava, strmšie stúpaj, ohol sa a od kolena mierne klesal. Tabuľa na rázcestí vystúpila nebadane z hmly, za ňou sa černeli stromy, jedine chodník odbočoval medzi ne a tratil sa v ponurom súmraku. Kukučka zastal, jeho priateľ došiel k nemu.

- Mali by sme si oddýchnuť, ha? - urobil pohyb, ako keby si chcel zhodiť z pliec batoh.

- Neblázni! - zavrčal Kukučka. - Pod nami je chata. - Ten druhý sa poplašene rozhliadol, ale nezazrel nič podozrivé. Potom si všimol vozovku, ktorá strmo klesala z briežka a tratila sa za zlomom.

- Tam je, - kývol rukou Kukučka v tom smere, - odtiaľto ju nevidieť.

- Myslíš, že by tak včas niekto tadiaľ šiel? - opýtal sa druhý so stíšeným hlasom.

- Ktovie, - aj Kukučka hovoril polohlasne.

- Je to možné. - Pustili sa chodníkom hlbšie do lesa. Na jednom mieste Kukučka zastal a oprel si plecniak o väčšiu skalú vedľa chodníka bez toho, že by si ho bol sňal z pliec.

- Dobré nám to klaplo, - povedal Kukučka. Tma tu bola hustejšia, vôbec nebolo vidieť, ako sa mu pohli ústa.

- Ani sa mi veriť nechce. -
- Muselo to dobre klapnúť! -
- No, človek v takýchto veciach nikdy nevie..., - odporoval druhý.
- Čoby! - Kukučka nepripúšťal inú možnosť. To predsa on vymyslel. Ale aby si jeho spoločník nemyslel, že si na tom zakladá, povedal dôležitým hlasom:
 - Vieš, hodinky pôjdu od ruky. Len neviem, ako to bude s tou silónovou bielizňou.- Vrásky na čele sa mu prehĺbili. Ale mávnutím ruky odrazu zahnal strojenú ustaranosť.
 - Uvidíš, že všetko dopadne dobre. Tam nám to budú z rúk trhať.
 - Vyjde to na veľa zlotých, čo? -
 - Jasné! -

Druhý sa mierne nahrbil, nadvihol plecniak a posunul ho trochu na skalu, aby sa mohol lepšie narovnať.

- Len aby nás ten tvoj chlap čakal.
- Tss, - Kukučka urazene i pohrdavo zaškúlil na druha. - Čo ty vieš! Mám spojenie s chlapmi! - povedal dôrazne.
- No veď dobre, - stiahol sa jeho spoločník. Ale Kukučkova povýšenecká istota ho predsa len rozčuľovala. - Ale tú občianku si v nocľahárni predsa len nemal nechať. - Kukučka užasol:
 - Čím som mal zaplatiť, nepovieš mi? - opýtal sa posmešne. Teraz ten druhý prekvapene vyvalil oči:
 - Veď si mal dosť peňazí. Stačili aj na štyri nocľahy! -
 - Povedal som ti, že som ich stratil. - Druhý nepovedal nič, len sa zahľadel do zeme. Odrazu sa pozrel na Kukučku:
 - Stratil! - odpľul si nato. - Povedať ti, čo si s nimi spravil? Mám ti to povedať? Prežral si ich! -
 - Nerev! - zahriakol ho Kukučka. - Do pekla, ty by si nedbal, keby nás zdrapili hoci hneď tu, na tomto mieste! Vravím ti, že som ich stratil! - Druhý si znovu odpľul.

- Poznáme sa, - povedal už tichšie, - mne nemusíš kecať. -

Kukučka nabral dych, že niečo nazlostene odsekne, že povie tomu všivákovi, čo si o ňom myslí, ale potom si to rozmyslel. Veď mal pravdu. Skutočne ich prežral. Ale čo mal robiť, keď mal hlad?

- No a čo? - povedal s prihlúplo seabedomím úsmevom. - Boli moje.

- Ja viem... - pokýval druhý hlavou. - Aj ja som od hladu skoro ručal. - Spomenul si, ako s prázdnyim žalúdkom tvrdol pod oknami nocľahárne, kým mu Kukučka jedno otvoril. Ako ho drvila zima, ako strašne sa mu chcelo jesť... Pochytila ho zlosť:

- Pre tvoj nenažratý bachor nás teraz chytia! Ako keby sme sa išli udať. Akurát tak! - Nemal som ho brať, pomyslel si Kukučka, ale teraz už bez presvedčenia, len tak zo zotrvačnosti, aby nemusel myslieť na vlastnú samotu.

- Poďme! - povedal, ako keby sa dusil. Pohli sa bez chuti, otlčené nohy v ľahkých topánkach ich zaboleti a boleli ich, kým sa kúsok nerozchodili. Stromy sa pohli, pohli sa pahýle hrčovitých prstov, striehli nad nimi a bez pohybu si ich predávali z ruky do ruky. Kukučka to cítil, cítil to jeho spoločník a Kukučka sa už naňho nehneval. Kráčal so sklonenou hlavou a snažil sa myslieť na to, ako sa čo najrýchlejšie zbavia tých vecí v plecniakoch, predstavoval si, že sa ich už zbavili, že držia každý za hrst zlotých - samé šuchotavé stovky; niečo dajú tomu chlapovi, ktorý mu dal predvčerom adresu, iste bude prekvapený, že prídu tak rýchlo, ale to nič. Povedal, že ich bude čakať, a keď nie, tak v Zakopanom ho iste nájdu, prečo by ho nenašli? Nájdu ho, lebo on má v takýchto veciach šťastie. Toto tu ešte neskúšal, ale aj to sa mu podarí, určite podarí, on je na také veci stvorený. Potom sa mu nachvíľu vkradla do mysle pochybnosť, či ten chlap si z nich nestrieľal... Ale zaplašil tú myšlienku, to sa nemôže stať, nestrieľal si z nich, videl to na ňom. Počul svoje kroky, svoj dych, dych a kroky toho za ním, zvuk narážal na tmu, niečo z neho tma zhltna, niečo z neho sa hluchodrazilo a padalo

na chodník, plietlo sa mu medzi nohy, omotávalo sa okolo nich a bolo to ťažké. V hlave už nemal súvislú myšlienku, uhniesdil sa mu v nej strach. Spočiatku malý, potom rástol... A na nohách mal ťarchu, obaja ju tam mali, mali ju všade. Cítil, ako sa mu skracuje krok. Naraz ho tlačil aj plecniak na chrbte, najradšej by ho bol zahodil, bol príťažou, obmedzoval ho v pohybe. Cítil sa, ako keby pchal hlavu do niečoho, akoby sa celý strkal do úzkej tmavej rúry, ktorá mu nedovoľuje hýbať rukami, nohami, ničím... Do čerta, ničím! A čím hlbšie prenikali do lesa, bolo mu horšie. Už aby svitalo! Stromy redli, pomedzi pne sa plazila kosodrevina, zachytávala tmú v huňatom ihličí, stláčala, hustia ju pri zemi. Kroky im zaškrípali na štrku, viac sa potkýnali, chodník stúpala, klesal stúpala, stáča sa... Odrazu sa pohla kosodrevina, ktorýsi konár sa so šuchotom narovnal. Kukučka sa strhol, krok mu nevyšiel, potkol sa. Nezahrešil, neulavil si, nemohol si ulaviť aj vlastný hlas by ho prestrašil. Za sebou počul kroky svojho spoločníka, zdalo sa mu, že akosi zaostáva. Aj on krátil krok, aby ho počkal. Potom zas šli v tesnom zavesení, šli namáhavo a ťažko. Kukučka pleštil oči do tmy, až ho rozboleli. Potom zbadal pred sebou pohyb. Akási svetlá škvrna plávala pred nimi nízko nad zemou, vznášala sa bez zvuku. Kukučka zastal, druhý zozadu narazil do neho.

- Hm? - opýtal sa šeptom, zuby mu ticho zacvakali.

- Ččč! - Škvrna znehybnela, ostala visieť vo vzduchu meter nad zemou, stála, akoby na nich čakala. Kukučka pokročil dopredu rup, rup... Rup, rup, rup doznievala ozvena jeho krokov, keď už stál. Svetlá škvrna sa kĺzavo pohla, zvýraznila, a zas ovisla bez pohybu.

- Do čerta! - od strachu sa mu zasekol dych. Zdvihol olovenú nohu, urobil krok... A tu škvrna narástla, stmavla, bola veľká ako krava, ako dom, pohla sa proti nim, rútila sa dopredu po škrípajúcom štrku...

- Áá! - vykrikoval, prudko sa obrátil, zrazil druhu a ponad neho triedil do tmy. Za ním sa lámali suché konáre, čiesi nohy búchali o ko-

rene kosodreviny, búchali ťažko a rýchlo, prenasledovali ho... Bežal bez dychu. Plecniak mu nadskakoval na chrbte, udieral do krížov, utekal ťažko, skoro v podrepe, utekal, utekal... Potkol sa, čelom narazil na kameň, plecniak mu ho priklopil na oblú hranu. Zatmelo sa mu v očiach. Bolesť mu prenikala do mozgu a do uší mu udieral prestrašený bľabot a rútiace sa kroky. Ale boli to kroky jeho druha. Bľabot bol jeho nesúvislý, prestrašený prejav, dral sa mu z hrdla, hrude, kdesi až z päty.

- Jaj, jaj, jaj... - Kukučka ťažko zodvihol hlavu, stromy rástli pňami dohora, chodník sa vzdúval ako vlna, dvíhal sa kdesi ponad jeho hlavu.

- Jaj, jaj... - Kukučka sa postavil na nohy, zatackal sa.

- Jaj! - ktosi doňho narazil, znovu spadol, bolestne si udrel koleno.

- Jaj, jaj, jaj, - buchotavo to preletelo kolo neho ako vietor a unikalo do tmy.

- Stoj! - zakričal skoro prosebne.

- Jaj, jaj, - mihotalo sa medzi stromami, narážalo do pňov, padalo a ozývalo sa plné strachu a bolesti. Kukučku pochytila zúrivosť. Oprel sa rukami o zem a zasipel do tmy:

- Ty prasa! - Naraz sa zdvihol a rozbehol sa za hlasom.

- Stoj! - Vetvy mu šibali do tváre, socali do neho, narazil do pňa, ale ani si to neuvedomil. Videl pred sebou tmavú postavu, ktorá tackavo utekala s rukami pred sebou.

- Jaj, jaj... - Zadrupil sa do plecniaka, ktorý pred ním smiešne nadskakoval, zazrel oči šialené od strachu, plecniak mu ostal v ruke a hlas ďalej unikal, preplietal sa pomedzi stromy rýchlejšie, ľahšie. Pustil plecniak, niekoľkými skokmi dohonil druha, chmatol ho za plece.

- Stoj! -

- Pušť, pušť ma! - Plece sa mu vyšmyklo z ruky, znovu ho chytil.

- Stoj, doboha! Veď to bola jelenica! -
- Nie, nie, pust'...! - Plece sa mu mykalo v hrsti, držal ho z celej sily.
- Pust' ma! - Tvrdý úder ho zasiahol pod oko. Chytil sa za tvár, líce mu brnelo.
- No počkaj! - Urobil skok, druhý, trhnutím vytočil plece k sebe, prsty druhej ruky sa mu zaborili do mäkkého hrdla, vlhkého od potu.
- Ty zbabelec! - Potom sa krátko výdatne rozohnal, ešte raz a ešte raz... Päť mlaskavo dopadala na tvár, tvár sa mu po každom údere trhla, cvakli zuby, medzi nimi privretý opuchnutý jazyk šušlal bolestné prosby.
- Na, na, na, tu máš..., - dychčal Kukučka. Krk v jeho hrsti sa vzdúval, tvrdol a mäkol, potom ochabol, hlava klesla a pri každom údere sa bezvládne kyvotala. Kukučka zúril. Na ruke zacítil teplú vlhkosť. Spamätal sa. Pustil krk a jeho druh sa zviezol na zem.
- Dosť, dosť, - blabotal, snažil sa po štyroch odplaziť čo najďalej. Potom ostal ležať, len vzlyky sa mu prelievali cez chrbát. Kukučka sa znechutene odvrátil. V žalúdku cítil odpornú prázdnotu. Sadol si do machu, rýchlo dýchal a civel do prázdna. Dlho tak sedel. Pomaly sa rozvidnievalo. Chrbát na zemi sa zachvieval a trhal. Noc ustupovala, rodilo sa pochmúrne sivé, vlhké ráno, Kukučka sedel a nehýbal sa, pohľad sa mu prilepil na nízky vlhký kameň, ktorý vyčnieval z machu; bol mokrý od drobných kvapiek hmly, tmavosivý ako jeho nálada. Potom mu zrak skĺzol po vlhkom machu a opadanom ihličí, zastavil sa na vlniacom sa chrbte. Poondená robota! Nemal ho tak biť. Ale prečo ho on tak udrel. Díval sa mu na priehlbínu medzi lopatkami, bol to slabý chlapec, nemal toho na sebe veľa, kosti sa mu črtali pod košelou. Úbohý chrbát. Kukučkovi ho prišlo ľúto. Chudák ťulpas! Zdvihol sa a podišiel k nemu. Chvíľu nad ním postál, potom sa zohol, položil mu ruku na kostnatý chrbát:

- Prestaň už... - povedal, ako najmäkšie vedel. - No tak už dost...
- Ten na zemi vzlykal, už nie ako predtým, len občas ho silnejšie myklo. - No tak... - Kukučka rozpačito prestúpil. - Naplašila nás. No... - Hlava pri jeho nohách sa zdvihla, tvár bola mokrá od sĺz a rozmazanej krvi. Tenký pramienok ešte stále vytekal z nosa, po vráske stekal okolo úst, odkvapkával z brady.

- Zdvihni sa! - chytil druhá za golier. Ten sa mykol, vyceril zakrva-
vené zuby, oči sa mu blyšťali.

- Pust', lebo ťa...! -

- Ba! krámy! - povedal sucho Kukučka. Druhý sa zdvihol, ako keby
nemal vlastnú vôľu. Mechanicky si dal plecniak na chrbát. A po-
tom zas šli, poháňal ho, nedal mu odpočinúť. Aby to parom vzal!
Dal som chumajovi, hneď sa naučí poslúchať. Atrapa! Tak ho hnal
pred sebou. Vyšli z lesa, šli medzi kosodrevinou, potom i tej bolo
menej a menej, vystúpili nad ňu.

- Nevládzem, - povedal prvý a zastal. Kukučka ukázal na poriadnu
skalú:

- Tu. - Stáli vedľa seba, odpočívali, a ani jeden sa neozval. Ten zbitý
zvesil hlavu, točilo sa mu v nej. Spustil ruky, nič ho nezaujímalo,
chcel si len odpočinúť, bez myšlienky na čokoľvek, bez všetkého,
len tak stáť, oprieť sa a privrieť oči. A keď sa mu v hlave zrodila
myšlienka, pomyslel si na toho vedľa seba. Na toho chlapa, ktorého
nenávidel, ako sa len nenávidieť dá. Kukučka sa rozhliadal po oko-
lí, občas sa bokom pozrel na toho vedľa seba; fakt to bola atrapa,
nemohol sa pozrieť na neho bez opovrhnutia. Načo ho len bral
so sebou! Taký slaboch mu je len na ťarchu. Ale teraz ho nemôže
odohnať, nemôže ho pustiť, možno by ho zdrapili a on by všetko
vyblábotal. Nie, rozhodne ho nepustí. Drgol do neho lakťom. Ten
sa prekvapene strhol.

- No! - Kukučka ukázal bradou dopredu. Ako stúpali, hmla redla,
dostávala bledomodrý nádych, bolo jej stále menej, až napokon
ležala pod nimi. Nad ňou bola modrá obloha, jasná ako máloke-

dy, k nej čneli končiare, tmavé steny sa strmili do výšky, niektoré sa pri vrcholoch zapálili do ružova. Kukučka sa po tom všetkom len letmo obzrel, jeho druh ani hlavu nezdvihol, ale obom bolo odrazu ľahšie, bolo to na nich vidieť. Kukučka sa prestal mračíť a v očiach jeho spoločníka už nebola prestrašene ukrývaná vyhrážka zbabelca. Chodník sa kľukatil až na terasu, tam boli plesá. Keď došli k nim, Kukučkov spoločník sa bez slova pustil po suti k vode.

- Hej, nie tam! - zavolať Kukučka, ale hneď pochopil, načo tam druhý zabočil, sadol si na kraj chodníka a čakal. Kukučkov druh si dôkladne umyl tvár, do ľadovej vody namočil košeľu, zuby mu stúpili, keď sa napil. Ale napil sa poriadne, mal sucho v hrdle. A keď sa napil, pocítil hlad. Včera na obed mal naposledy niečo v ústach... A tamten prežral všetky peniaze, andela jeho! Ale pomyslel si na to bez zlosti, veď to skúsi ešte vydržať, keď všetko dobre pôjde, obedovať budú už na druhej strane, poriadne sa najedia. Ale ktovie... Kukučka ho už volal a on nemal čas všetko domyslieť. Potom šli stále dohora, sem tam si už čosi povedali, prešli po platniach, pridržovali sa reťaze, pod chodníkom strašila hĺbočina. Ale o chvíľu boli už zas na ľahkom teréne, odpočívali a šli, chodník sa vliekol, akoby nemal konca. Keď sa objavila chata, celá bola z kameňa, váhavo postáli.

- Hádam tam ešte spia. - Kukučka pokrčil ramenami:

- Ktovie. No nič, poďme. - Prešli okolo nej, bola väčšia, než sa zdalo, nič sa dnu nehýbalo, iste tam ešte spali. Bolo veľmi zavčasu, celá dolina bola ponorená v tieni. Iste to trvá, kým sa tu niekto vyteperí. Došli do sedla nad chatou, zalialo ich slnečné svetlo. Bez odpočinku sa pustili po chodníku doľava a dohora. Už si sotva cítili nohy, ale nechcelo sa im odpočívať. Na tabuli si prečítali, že sú tristo metrov od hranice. To už nevideli chatu a tu sa konečne cítili celkom bezpečne. Tak túto časť cesty by mali šťastne za sebou. Odrazu im bolo veselo. Kukučka sa zasmial:

- Som zvedavý, ako sa zatvári tá fuchtľa, keď si nenájde nohavičky.
- Zdalo sa, že ten druhý už na všetko zabudol. Opýtal sa:
- Tá, čo spala pri dverách? -
- Tá. -
- Bude sa asi diviť, - zasmial sa nenúteným, trochu chrapľavým smiechom. Obaja sa smiali. V dobrej nálade prešli cez Rysy a spúšťali sa na poľskú stranu.
- A kde nás ten chlap bude vlastne čakať? - opýtal sa ešte Kukučkov druh.
- Pri Morskom oku, tam... - mávol Kukučka neurčito rukou, lebo nevedel, ktoré z dvoch plies hlboko pod nimi je Morské oko.

V tom čase pri Čiernom stave sedeli dvaja pohraničníci, hádzali kamienky, oslepoval ich ligot vody, slnko príjemne hrialo a rozoberali svoje milostné dobrodružstvá. Odrazu jeden z nich vzal ďalekohľad a dlho sa doň díval. Potom ho s úsmevom podal druhému.

Východoslovenské noviny, 14.2.1969, č. 38, s. 10.

Červené jablko

Chytil som ju za ruku cez stôl.

- No tak! -
- Bože, veď ja sa nehnevám. Len som mala strach, že zhltnes aj kanvicu. Je to stará, vypečená kanvica a bola by jej škoda. -
- Keď ja ti bez toho ani neviem jesť. -
- Bez čoho? -
- No bez toho, aby som sa sústredil. Na všetko, čo robím rád, sa veľmi ľahko sústredím. To je moja stará chyba. -
- Za osem rokov som to spoľahlivo spoznala. Len dnes sa mi to zdalo trochu iné. - Uhm, - zahryzol som do chleba, - keď som

vstal, aj mne sa to videlo trochu iné. Ale pri jedle som na všetko zabudol. -

- Svedčí to o našom živočíšnom pôvode, - povedala mentorsky.

- Ha, ha, - pomyslel som si. - Som živočích, - zvolal som. Ale hneď som zmoduloval svoj hlas, lebo som si uvedomil, že raňajkujem. Kultivovane som pokračoval.

- So spomínanou skutočnosťou som spokojný. Oblubujem všetko živočíšne. Mám rád mäso. Na tom nič nezmení ani ten fakt, že po ôsmich rokoch spolužitia sme svoj vzťah konečne legalizovali. -

- Ó! - Oči sa jej smiali. - Nie je to priveľa ľahkej konverzácie? - Pozrel som na ňu.

- Čo je to ľahká konverzácia? - Opýtal som sa. - Je neskoré ráno, - pokračoval som, keď som videl, ako na mňa hlúpo hľadí.

- Už dobré tri hodiny som génius a ty musíš rozmyšľať nad každým mojim slovom. -

- Fakt? -

- Fakt! Preto som sa ťa opýtal, že čo to vlastne je tá ľahká konverzácia. - Chytil som ju za ruku a navrhol som:

- Ľahko pokonverzovať si môžeme večer. Vtedy sa totiž premením na krásavca. Potom to už nebude nijaký kumšt. -

Pozrela sa mi hlboko do očí.

- Som šťastná, že som sa tak dobre vydala. Génia mám doma a za krásavcom nebudem musieť behať. Preto dopime tú kávu. Chcela by som poumývať. -

- Výborne. - Jedným dúškom som dopil.- Ďakujem ti za výborné raňajky. -

- To je všetko? -

- Nie. Ešte toto. - Obišiel som stôl a pobozkal som ju. - Pôjdem narúbať dreva. -

- Počkaj. Chcem ti povedať, že som rada, že to už máme za sebou. -
- Aj ja. - Stáli sme oproti sebe.
- Uľavilo sa mi, - povedala, - možno už nebudem taká nervózna. -
- To sa uvidí. -
- Ty sa na to možno dívaš ináč. Ty nevieš, čo to je, keď sa ľudia hlúpo usmievajú, lebo nevedia, ako ťa majú osloviť. - Našťastie som to vedel. A vedel som, ako to na človeka pôsobí.
- Dúfam, že sa to teraz zmení, - povedal som.
- Som o tom presvedčená. A som rada. Vlastne som Michalovi veľmi vďačná za to, že nám to tak rýchlo a spoľahlivo vybavil. - Michal bol môj svedok.
- Aby to od nás ešte nezlizol. -
- Matej! -
- Prosím? -
- Povedz mi to. - Povedal som jej to do ucha.
- Aj ja teba, - povedala mi, - a budem šťastná, keď sa i to tentoraz vydarí. Keď sa nám to vydarí. -
- Osem rokov sa o to pokúšame, - povedal som vážne. - Oddnes sa to nezlepší, ani nezhorší. Len ľudia sa prestanú hlúpo usmievať, keď ťa budú musieť osloviť. -
- Nemyslela som na to. -
- Ja viem, - povedal som. - Ale z toho si vychádzala. Človek nevyскоčí z vlastnej kože. Aj keď vie, že často vytvára nové vzťahy tak, že rozbíja staré. -
- Prečo nepovieš šťastie? -
- Lebo šťastie je vecou vzťahu. A vzťah predpokladá existenciu aspoň dvoch veličín. Teba a mňa. - Na chvíľu sa zamyslela.

- No dobre, - povedala, - ale ako mám potom uveriť výroku, že každý je strojcom vlastného šťastia? -

- Nijako. Never mu. -

- To sa dá? Ten chlap, čo to povedal, bol veľmi múdry. -

- Vieš bezpečne, že to nepovedala nejaká ženská? -

- Vidí sa mi, že to bol chlap. -

- Aj tak sa mi to nepozdáva, - povedal som. - Človek v tomto ohľade nie je až takým pánom situácie, ako si namýšľa. Ale hlavné je, že spomínané tvrdenie nevyhovuje mojej teórii. - Chvíľu sa na mňa dívala, potom sa rozosmiala.

- Presvedčil si ma, - povedala. Potešil som sa.

- To je dobre. Teraz idem narúbať dreva. Hrýzlo by ma svedomie, keby si tu ostala opustená a nepresvedčená. - Vonku som si našiel sekeru a začal som do klátu. Bolo mi spevavo. Bol som rád, že neexistovali veci, o ktorých by sme museli hovoriť vážne. A keď existovali, dokázali sme o nich hovoriť ináč. Pozoroval som, ako sa v záseku štepí drevo, udieral som ním o klát, pokým sa poleno nerozpadlo. Keď v kláte neboli hrče, rúbal som ho jednou rukou. Robil som to raz pravou, raz ľavou, aby sa mi rovnomerne vyvíjali obidve polovice mozgu.

- Doniesol by si mi drobné polienka? Vyhaslo. - Eva stála na prahu. Stála v slnku a vyzerala dobre. Povyberal som z kopy drobné polená a narobil som z nich ešte drobnejšie. Za náruč som z nich doniesol do kuchyne.

- Dokedy budeš rúbať? -

- Mal by som vypotiť ten alkohol, - povedal som.

- Je pol jedenástej. -

- Dobre. Poukladám drevo, najeme sa a môžeme vyraziť. -

- Mal si premazať auto. -

- To stihnem. - Poukladal som drevo pod strechu. Narúbal som ho viac, ako sme spotrebovali. Potom som si obliekol plášť a li-som som premazal prednú nápravu. Skontroloval som oleje a batériu. Zohrial som motor, rozkrútil som ho a vyrazil som dopredu. Potom som naraz stúpil na spojku a brzdy. Všetky kolesá brzdili rovnomerne, volant sa nepohol. Ešte som poumýval sklá, reflektory, brzdové a smerové svetlá, doplnil som vodu v odstrekovači, dohustil pneumatiky. Jazdil som rýchlo, musel som mať všetko v poriadku. Slnko stálo vysoko a keď som skončil, tiekol mi pot po chrbte. Nakoniec som si nalial vodu do lavóra a na lúke som sa umyl do pása. Eva ma pozorovala.

- Hotovo? - Vychrstol som vodu na trávu.

- Som smädný, - povedal som. - Nemáme tam nejaké bublinky? -

- Mal by si sa najsamprv najesť. Bublinky nemáme. -

- Najsamprv sa musím napiť. - Zašiel som k prameňu. Keď som sa vrátil, bolo jedlo na stole.

- Mohol si sa napiť z vedra. -

- To by nebolo ono, - povedal som. - Dostal som chuť na čerstvú vodu z prameňa. Všetko si prichystala? -

- Vidí sa mi, že hej. - Jedli sme bez slova. Nakoniec sme spolu poumývali riad. Obliekol som si texasky, čistú košeľu, ostatné veci som naukladal do kufra. Pozatvárali sme okenice, zamkol som dvere. Pozrel som sa na hodinky. Bolo pol dvanástej.

- Michal nás už bude vyzeráť, - povedal som. Spustili sme sa do dediny a on nás skutočne už čakal. Veci mal pobalené. Bolo toho dosť.

- Odchádzaš na dlhšie? -

- Skoro sa sem asi nevrátim, - povedal. - Ešte uvidím. - Veci sme ponosili cez dvor do auta, len-len že sa nám tam pomestili. Eva si

sadla dozadu. Naštartoval som. Ostávala nám ešte jedna povinnosť.

- Pôjdeš to vybaviť ty alebo mám tam ísť ja? - Opýtal som sa Michala.

- Čo ja viem? - Obišli sme námestie a zastali pred kostolom.

- Tak čo? -

- Mal by si ísť predsa len ty, - povedal som. - Lepšie ju poznáš. Okrem toho by si mal odteraz robiť len samé dobré skutky. -

- To je pravda. - Zobral si peniaze a kľúč. Vošiel do domu naproti. Dosť dlho trvalo pokým vyšiel. Nebol sám. Šla s ním žena, ktorá nám pred dvoma dňami dala ubytovanie.

- Platili ste o dvadsať korún viac. Pri kratších pobytoch účtujeme prirážku za pranie bielizne.

- V poriadku, - povedal som.

- Prajem vám veľa šťastia, - povedala mi. Potom obišla auto.

- Videla som vás, ako ste vychádzali zo siene, - povedala Eve.

- Bola som sa na vás pozrieť, ale len z diaľky. Svedčalo vám to. Nech vám Rajec prinesie šťastie. Vám, Michal, ďakujeme za slušných hostí. - Pomaly som púšťal spojku. Žena tam stála a kývala nám.

- Mal si jej nechať aspoň päťdesiat korún, - povedal som.

- Neprijala by to. -

- Ako to vieš? -

- Už som sa o to raz pokúšal, - povedal Michal.

- Tak ty sa tu hráš na osud, - zvolal som. - A dostávaš za to províziu? - Michal sa zasmial.

- Pravdaže. Ani vo sne by ťa nenapadlo, aký je to fantastický džob.

- Chcel som mu čosi povedať, ale musel som brzdiť. Zaradil som

dvojku, skrútili sme sa na hlavnú cestu. Postupne som radil vyššie rýchlosti. Cesta sa čoraz rýchlejšie prepadala pod kolesami.

- Kedy máš to pojednávanie? - opýtal som sa.

- Pozajtra. -

- To je už druhé? -

- Druhé. -

- Máš aspoň schopného advokáta?- Michal sa na mňa pozrel.

- Ako sa to vezme. Ale kvôli decku aj tak pristanem na všetky jej podmienky. -Eva nám zozadu podala jablko. Každému polovicu. V uháňajúcom aute sme ho bez slova jedli.

In: Slovenka, 1978, č. 1, s. 23

Vlčiak sedí pri dverách

Vlčiak sedí vo dverách. Nechce sa mu ani len na schody. Pred niekoľkými dňami bol chodník k chate ešte suchý. Dnes sú na ňom záveje a ľad. Kôra na snehu sa prelamuje a človek sa doň borí ako torpédo. Mihneš okom - a leto je preč. Mihneš dvakrát - a je preč štrnásť rokov. Približne pred dvadsiatimi rokmi nám istý profesor vynadal do zahŕňajúcej mládeže. Dnes ma mrzí, že ma jemným dotykom nezobúdzajú mladý slovenský junák. Že ma zobúdzajú všedné ráno, a pokým mi bude horieť svieca, zakaždým doň vypleštím oči, nech je akékoľvek. Mal by som zalamovať rukami. Len niet nad čím. Sú na svete hrdinovia i zbabelci, flákači i nositelia radu práce. Ale niet skazenej mládeže. Je mládež. Je rozum a cit. Ale aj najdokonalejší výplod rozumu je bezvýznamný, ak neovplyvní aj citovú oblasť. Frekvencia zmien, ktorým sme sa voľakedy ľahko prispôbovali, nás bombarduje stále novými situáciami. Nadobudnutá rozvážnosť nám sťažuje orientáciu a spotreba času rastie. Popri zameraní navonok ani nebadáme, že sa čosi deje s naším vnútrom. Vo chvíľach slabosti mlátime prázdnu slamu a bedákame nad úpadkom všefudských hodnôt.

No skôr než zlomíme palicu, nesmieme zabudnúť, že doba pulzuje. A nehrozí jej tepelná smrť. Tie isté kvasnice nás rôzne kypria. Možno záleží na tom, ako blízko máme k teplu. Možno na niečom inom. Fakt je, že sú ľudia s jedným, tromi, piatimi „p“. Proti mne ktosi prichádza. Má možno všetkých päť, možno len o jedno „p“ viac, ako ja. Je mi ľahostajný. To je jedna možnosť. Poviem, že je chlapík, ale... Niečo si už naňho vymyslím, aby nebol lepší ako ja. To je iná možnosť a hádam najpohodlnejšia, či sme už v Bratislave alebo vo Vysokých Tatrách. V Bratislave radšej nie. Je viac exkluzívna ako zaujímavá. Ostaňme doma. Idete po ulici a ktosi sa na vás díva a vy sa dívate naňho až je to hlúpe a jeden povie, človeče, kde sme sa videli. Aha, na Volej veži. Mal si také roztrhané nohavice z montérok. Tak sa spoznáte a ste starí kamaráti. Čo si ešte liezol? Severnú Žabiú. Tú poľskú cestu? Tú som urobil. Za koľko? Za tri a pol hodiny a ty? Za päť. Ale my sme mali... Bez „ale“ by bol výsledok dehonestujúci. Bohužiaľ, v očiach druhých, ale hlavne v očiach vlastných. Je to pohľad na čin očami verejnosti a pretrváva, aj keď verejnosť dávno naň zabudla. Medzi vnútro a prejav vstúpilo čosi, čo nejestvuje v nijakej konkrétnej podobe, len v tlaku, ktorý nasilu obracia pohľad navonok a vynikajúci čin posúva medzi priemer. Doba zápalu pominula. Už niet chlapov, ktorí za celú lezeckú kariéru zatĺkli len dve skoby - a aj za to sa hanbili do smrti. Dnes aj ten najlepší lezec ich natlačie desiatky, že visí v lanách ako v pavučine. Ale zliezli steny, ktoré by boli pre starých lezcov nezleziteľné. Sú cesty, o akých mali len snové predstavy. Strhla sa strecha a nejestvuje hranica možností. Predsa sa však volá po návrate do tých čias, keď bol pojem Ht, Hz, H₃, H₄ neznámy. Keď bol zápal a úcta. Keď nebolo „ale“ a každá cesta bola len a len vnútornou záležitosťou lezca. Je to, prosím, hlas volajúceho na púšti. Ktosi sa kdesi preriekol a tabu padlo. Rozbila ho túžba verejnosti. Sme to my, a nie sme to my. Sme to my často zbavení zodpovednosti. Nič nám vtedy nebráni ukázať chrbát úcte a znehodnotiť čin. Beda tomu, kto je lepší. Ale,

ale, ale! Tisíckrát použijeme to slovo. A máme na to jeden dôvod: vtieravý pocit vlastnej bezvýznamnosti. Nedá sa povedať, že sme dnes skazenejší. Sme len iní. Máme inú mieru hodnôt, a za to nik nemôže. Ostala nám stará túžba uplatniť sa, urobiť zo seba nezvyčajné. Len inými cestami a prostriedkami. Liepame sa na skaly a padáme dolu. Je to dobré aj zlé. Je to prirodzené. Niet sa nad čím pozastavovať a komu nadávať. Človek verí vo vlastnú výlučnosť a dokonalosť a nezabudne to dať patrične najať. Často hrubým povýšeneckým postojom nad všetko, čo nie je napríklad omotané lanom. Ale prosím, ľudia si môžu myslieť, čo chcú. Môžu chodiť, kde chcú, ak neporušia štatút neplašiť, neníčiť, neklásť oheň. Lebo základnou pohnútkou je túžba dokázať, vyrovnáť sa, a keď sa verejnosť zmocní obdivného činu, vyniknúť. Potom potláčať, čo nás naplní obdivom a je nad naše sily. Tejto túžbe sa nepostavia nijaké zábrany, zákazy, upozornenia a návody. Nijaká preventívna činnosť Horskej služby. S ňou treba jednoducho počítať. S ňou sa čosi rodí a potláča, aby ešte viac zmohutnelo. Každý zachránený život je len pokračovaním tejto túžby. Je víťaznejšia ako naša rozumnosť, márne sa ňou ospravedlňujeme. Staré hodnoty v nás pretrvávajú a nové sa ešte nestačili upevniť. Tackáme sa medzi tým, čím sme a medzi tým, čím by sme chceli byť. Tempo zmien je nad naše sily. Nečudo, že keď sa potom objaví chlapík s jedným „p“ navyše, musí byť pre viacerých blázon alebo hlupák. Obdivujeme jeho čin, a ukazujeme si na čelo. Obrníme sa rozumnosťou. O nej musíme predovšetkým presvedčiť sami seba. To je to, čo sa deje s naším vnútrom. Zatlčieme skobu a zavesíme sa na ňu. Máme pevný bod. Je ním náš rozum. Ale cítime, že čosi nie je v poriadku. Doba pokročila, cesta je ťažká, a jedna skoba nestačí. Citovo vieme toho človeka dosť dobre pochopiť. To je škára. Len akosi do nej váhame zatĺcť skobu. Visíme vo svojej „zichrovke“ a poškľubujeme na ňu. My tam tú skobu napokon zatlčieme. Vyžaduje to nová technika lezenia. Keď chceme vyššie, musíme to urobiť. Zatiaľ len pošku-

lujeme vďaka tým „hlupákom“, ktorí sú niekoľko dĺžok lana nad nami. Chcú vyššie. Brodia sa v snehu pod nástup. Na chodníku je ľad a kôra, ktorá sa miestami prebára.

Vlčiak sedí vo dverách a nechce sa mu ani len na schody. Zabrechal. V rannom šere na hrbe sa objavila postava. Skorý hosť. Vyšiel som, aby som mu povedal, že prechody sú neschodné. Nebolo ho. Na mieste, kde som ho videl, bol na snehu slabý odlesk svetla. Vychádzalo slnko.

*In: Kapolka, Belo: Chodníky bez značiek.
Bratislava : Smena, 1974, s. 81-84.*

II. ZO SPOMIENOK

Zlomené krídla

Terézia Kapalková - Slovjaková

Päťdesiate roky minulého storočia boli poznačené mnohými zmenami a reformami aj v oblasti stredného a vysokého školstva. Okolo roku 1953 zanikli bývalé gymnáziá a nahradili ich jedenásťročné stredné školy. Vtedajší septimáni neprešli do oktávy, ale výnimočne maturovali už po dvojmesačnom prípravnom kurze počas prázdnin. Na Vysokej škole technickej v Košiciach bol zrušený odbor civilného letectva, ktorý presunuli do Vojenskej technickej akadémie v Brne. Toto všetko do značnej miery ovplyvnilo osud septimána Bela Kapalku.

Od raného detstva ho fascinovali lietadlá. Akoby mu kdesi hlboko v podvedomí driemala spomienka na posledný vianočný deň roku 1937, keď sa spolu s tatinkom hrali s bielym lietadielkom, ktoré si Belko našiel pod stromčekom. Ibaže táto hra s otcom bola posledná, ktorú si mohol pamätať, pretože už na druhý deň tatinka odviezli do nemocnice pre prudké bolesti hlavy. Zomrel v prvý deň roku 1938 na následky nedávneho úrazu.

V jeseni 1938 sa štyri osirelé deti presťahovali do Podolínca k babinke, otcovej matke. Mala tam prísť za nimi aj mama, čakala len na vybavenie žiadosti o preloženie z Hostia do školy v Podolínci. Medzitým ju zasiahla poplašná správa o obsadení Spiša Poľskom až po Poprad. V dôsledku práve prežitej rodinnej tragédie a v domnienke, že svoje deti už nikdy neuvidí, sa psychicky zrútila a po dlhodobej hospitalizácii zomrela.

Deti sa rýchlo adaptovali na nové prostredie, a najlepšie zo všetkých Belko. Bol neustále v pohybe, hral futbal, behal na korčuliach aj lyžiach, sníval o lietadlách a lietaní. Len čo trochu podrástol, začal vyrábať modely lietadiel, viedol modelársky krúžok v miest-

nej pionierskej organizácii, za čo získal odmenu - pobyt pri mori niekde v Poľsku.

Pred podaním prihlášky na vysokú školu stál mladý Belo Kapolka pred vážnou dilemou: či sa chce zaoberať lietadlami aj za cenu straty osobnej slobody v rámci trvalého záväzku voči armáde alebo zväži iné možnosti. Rozhodol sa pre lietanie. Prihlásil sa teda na štúdium letectva na Vojenskej technickej akadémii v Brne, kde ho prijali koncom júna 1953. Maturoval už viazaný pravidlami vojenskej disciplíny. A hneď na to sa dozvedel, že ho nezaradili do leteckého, ale do delostreleckého odboru. Opakovane i keď márne podával žiadosti o preradenie. Keď pochopil svoj omyl, chcel vyčúvať zo zväzku armády - písal žiadosť za žiadosťou o prepustenie zo školy. Bez odozvy Už vládla iba prísna vojenská disciplína. Pokračoval síce v štúdiu, robil skúšky, za ktoré sa udeľovali vojenské hodnosti (dotiahol to až na podporučíka), reprezentoval školu v niekoľkých športových disciplínach, ale už so vzdorom: „*Ja nebudem vyrábať kanóny!*“ Postupne si zvykol vedome porušovať predpisy rôznymi krkolomnými kúskami, len aby ukázal, že nie je vhodným reprezentantom branných síl republiky. Raz v lete preliezol múr areálu školy a len v plavkách a naboso bežal cez celé Brno na kúpalisko do Zábrdovic. Keď sa večer cez vrátnicu vrátil, putoval na niekoľko dní rovno do väzenia. Podobné excesy zopakoval viackrát, neodradili ho tresty rôzneho stupňa. Zakaždým dúfal, že jeho žiadosť o prepustenie bude konečne akceptovaná. Ten posledný priestupok sa mu mohol stať osudným.

Koncom polročných prázdnin v Podolínci, chcel si pred cestou do Brna ešte vybehnúť na chatu pod Rysmi, od ktorej mal kľúče. Už počas štúdia na gymnáziu trávil každú voľnú chvíľu v Tatrách, mal veľa priateľov medzi lyžiarmi a chatármi. Cestou hore mu padajúca lavína strhla vetrovku spolu s batohom, v ktorom mal nejaké jedlo. On sám sa len horko-ťažko udržal na skalnom výbežku a s vypätím posledných síl dotiahol na miesto, kde len tušil chatu, do ktorej sa musel prehrabať cez naviate záveje. Zostal v tom snež-

nom zajatí niekoľko dní. Živil sa polievkou z roztopeného snehu a nájdených zvyškov horčice, čo zajedal kúskom pohodenej kôrky zo slaniny. Keď sa mu minuli aj tieto zásoby, nastal boj rezignácie s pudom sebazáchovy. Zvíťazil život. Nikdy neprehovoril o tom, aká sila ho vtedy prinútila prehrabať sa závejmi, zgúľať k Žabím plesám a v dokmásanom odeve čeliť na príslušnom mieste dôsledkom svojho konania. Lebo medzitým sa už rozbehla pátracia akcia po príslušníkovi ozbrojených síl, ktorý sa v stanovenom čase nedostavil na miesto. Vojská patrola ho prišla hľadať najprv do Podolínce a ďalšie pravdepodobné miesta pobytu. Nikde ho nebolo. Lahko ho mohli označiť za dezertéra. Ale skôr, než sa to stihlo oficiálne vyhlásiť, vinník sa prihlásil sám. Bol internovaný iba v areáli školy, čakal ho vojenský súd a pravdepodobne pobyt vo väzení na Špilberku. Belo odmietol čokoľvek vysvetľovať, argumentoval len tým, že nechce vyrábať kanóny. Od tvrdého trestu ho zachránili najmä zaevidované, aj keď opakovane neakceptované, žiadosti o uvoľnenie zo štúdia. Možno pomohli aj úpenlivé intervencie troch sestier u veliteľa príslušnej inštitúcie, v ktorom Belov prípad pravdepodobne evokoval záblesk otcovskej identity. Podľa konečného verdiktu podporučíka Vojtecha Kapolku prepustili z Vojenskej technickej akadémie v Brne s tým, že základnú vojenskú službu si doslúži v obávanom výcvikovom tábore na Libave. Do civilu bol prepustený s pošramoteným kádrovým profilom roku 1957.

Nakrátko sa usadil v Podolínci a hneď si začal hľadať prácu. Bol presvedčený, že sa môže uchádzať len o manuálnu robotu, pri ktorej nikoho nebude zaujímať jeho činnosť v minulosti. Zároveň však chcel zostať v blízkosti Tatier. Najprv sa zamestnal v popradskej Vagónke, neskôr ako pokrývač striech a nakoniec na Strojno-traktorovej stanici v Starej Lubovni. Počas letnej sezóny bol plavčíkom na kúpalisku vo Vyšných Ružbachoch, čo striedal s nosením na tatranské chaty. V tomto čase začali na Novom Štrbskom Plese stavať hotel Ovruč a Belovi v ňom ponúkli miesto vedúceho. Prijal to váhavo, ale zároveň sám seba presviedčal, že je už vhodný čas

trochu sa usadiť a žiť normálnym občianskym životom. Ale nebolo to ono! Prácu by bol zvládol, ale začal ho ovládať pocit, že stráca samého seba. Jedného jasného popoludnia podľahol túžbe vykročiť znova pod ťarchou nákladu na cestu do vysoko položeného cieľa. „*Ešte raz a naposledy.*“ Ale keď pocítil dôvernú blízkosť strmých brál, započúval sa do dôvernej vravy vodopádov a šumenia horských potokov, s istotou vedel, že sa už dolu nevráti. Vyniesol náklad na Chatu pod Rysmi, kde ho privítal chatár a kamarát Laco Richvalský skúpy na slovo, ale s najväčšou samozrejmosťou prijal jeho rozhodnutie so slovami: „*Čakal som ťa!*“ Tak bol Belo prijatý za pomocníka chatára na chate pod Rysmi, kde jeho činnosť pozostávala väčšinou z vynášky, počas ktorej tvoril, preveroval a formuloval myšlienky do slov, skrátka – ako raz povedal – písal bez pera. A práve na tejto chate začal písať aj perom či tupou ceruzkou.

Na Chate pod Rysmi

Laco Richvalský

Koncom júna som ostal na Chate pod Rysmi sám, Dana odišla na brigádu. Náhle ma prerušil praskot vetvičiek za chrbtom.

- Belo! No to je prekvapenie, pán Kapolka! Čo ty tu robíš? - zahľadel som sa mu do zachmúrenej tváre.

- Nerobím nič, - povedal.

- Už nie si na Sliezskom dome? -

- Nie. Nevychádzal som dobre s chatárom, tak som sa rozhodol odísť. -

- A čo teraz plánuješ? -

- Zatiaľ nič. -

- Ešte píšeš? -

- Áno. Ale nemá to veľkú budúcnosť. -

- Ako to? Myslel som, že písaním sa dá pekne zarobiť. -

- Možno sa to tak zdá, ale nie je to bohviečo. Kníh je všade už priveľa, nemá ich kto čítať. Okrem toho ak chcem, aby mi niečo niekde uverejnili, musím písať podľa požiadaviek kritikov v redakciách. Strácam sebadôveru už aj v písaní. -

- Nemal by si byť taký pesimista. Z toho čo si napísal, by sa dal urobiť parádny scenár pre film o prostredí, ktoré je málo známe pre väčšinu ľudí. -

- Ďakujem ti za povzbudenie. Škoda len, že nemáš nič spoločné s produkciou filmov. To by som teraz nestál pred tebou bez haliera vo vrecku. -

- Si úplne švorc? - zasmial som sa keď mi došlo, prečo má takú pod psa náladu.

- Pravdaže. -

- Tak to môžeš ostať rovno u mňa na chate. -

- A čo Dana? Nerád by som rušil vaše spolunažívanie. -

- Odišla na brigádu a potom sa chystá do školy, do Nitry. Takže nikoho rušiť nebudeš, ba prichádzaš práve vhod. -

- No to je výborné, že ma potrebuješ! Pravdu povediac, už som si robil starosti. Nemal som ani potuchy, kde sa uchýlim a uchytím, kde zapadnem. -

Nachystali sme spolu veľkú kopy dreva, zišli na chatu pri Popradskom plese, odkiaľ som vynášal tovar. Belo bol kulturista a človek ctižiadostivý, súťaživý, rád si overoval svoju prestíž v bežnom živote. Ako partner mi vyhovoval, boli sme si podobní. A tak ma napadlo:

- Mám tu na chate ešte jednu nosičskú krošňu. Ak sa cítiš pri sile, môžeš hneď začať s vynáškou, - navrhol som mu.

- Pravdaže. Rád. - Na Popradskom plese nás spoza baru vyšiel privítať barman. Belo sa naň so záujmom zahľadel.

- Dali by sme si pivo, - požiadali sme po pozdrave.

- Dnes ste prišli akosi neskoro. Ostanete tu na noc? - opýtal sa.
- Ale nie. Ideme hore. Mimochodom, toto je môj nový partner na chate. - predstavil som ich. - Inak máte veľa spoločného. - Obaja na mňa vrhli nechápavé pohľady.
- Julio je totiž maliar. -
- Aj vy maľujete? - opýtal sa Bela.
- Nie. Ja len trochu píšem. -
- No to je zaujímavé. - A potom debatovali dlho do noci. Z Popradského plesa sme hore vyrazili dosť neisto, ale pod ťažkými nákladmi sme v chladnej mesačnej noci rýchlo vytriezveli. Belo nebol začiatočníkom vo vynáškach. Nosil jedno leto na Téryho chatu, takže som nemal o neho obavy. Vynáška na chatu pod Rysmi bola ťažšia a nebezpečnejšia, ale cesta nám ubehla bez problémov.
- Často treba chodiť po tovar? - opýtal sa ma, keď si poutieral spotenú tvár.
- Prečo sa pýtaš? Hádam nemáš strach z vynášky? -
- Nie. To nemám! -
- Ale vyzeráš dosť zničené. Neprehnal som ťa dnes priveľmi? -
- Prehnal si ma, Richvalský, ale ja si to na teba natrénujem. -
- A ty si ma pobavil, pán Kapolka. Nikdy mi nebudeš pri vynáškach stačiť. -
- To sa ešte uvidí. Kde budem spať, Richvalský? -
- Hore pod povalou. Tá polička, to je posteľ pre nosičov, - ukázal som mu na núdzovú posteľ pre známych návštevníkov.
- Je zvlášť vhodná pre kulturistov ako si ty. Dá sa na ňu dostať len priamym vytiahnutím na rukách. -
- Aha, takže ty ma chceš vyhecovať! No schválne - koľko zhybov urobíš ty? - vyzývavo sa mi postavil.

- Neviem. Ale silou rúk sa ti nevyrovnám. Ja sa nechám vyhecovať len tam, kde som si istý. -

- Treba ísť zajtra dolu? -

- Choď, ak máš chuť. Plynová bomba je tam pripravená a môžeš vyniesť aj nejaké liehoviny. - Na druhý deň večer sa Belo pobral dolu. Ja som sa pustil do generálneho poriadku v sklade a pripravil som police na uskladnenie väčšieho množstva potravín. Bela som nečakal príliš zavčasu. Predpokladal som, že sa zdrží v bare a vráti sa až neskoro v noci. Ráno som s prekvapením zistil, že Bela niet. Prišiel až niekedy okolo obeda.

- Tak čo je, pán Kapolka? To cestuješ hore od včera večera? - opýtal som sa, keď som mu pomáhal skladať náklad.

- Spal som dolu. -

- Ide hore dosť ľudí?

- Áno. Zdá sa, že dosť. Nejaká školská výprava by tu už mala byť. Boli pod reťazami na novom chodníku, keď som prechádzal cez vodopád. Si pripravený? -

- Som. Možno by sa ešte zišlo doniesť jednu kanvu vody.

- Skočím po ňu. Vieš, Richvalský, že som išiel s tým nákladom len dve hodiny? Cítim sa pri vynáške veľmi dobre. - Chata sa rýchlo zaplnila množstvom turistov. Boli sme naplno zamestnaní, lietali sme po kuchyni až do večera.

- Kto bude variť večeru? - opýtal som sa po odchode posledných turistov, keď sme mali chatu už upratanú.

- Hodme si korunu, - navrhol Belo a dodal - mali by sme si nájsť nejakú ženskú posilu. Variť a starať sa o poriadok to je ženská robota. -

- Máš pravdu. Tak sa teda postaraj o nejakú ženskú posilu. Zdá sa, že sa v tom vyznáš. Mimochodom, prečo si sa to vlastne nezhodol s chatárom pri Veľickom plese? Prebral si mu dievča? -

- Celkom tak to nebolo. -

Trochu som mu to zazlieval. Toho chatára som poznal dobre a miesto na Sliezskej dome som Belovi u neho sprostredkoval ja.

*In: Richvalský, Laco: Autobiografia majstra ČSSR
v zjazdových disciplínach, žijúceho v Amerike a na Slovensku 1.
- Poprad: Laco Richvalský. Tlač: Popr. tlačiareň, 1993, s. 84-89.*

Spomienky na priateľa

Pavol Rajtár

Dnes, 13. októbra 1994, je presne desať rokov odvtedy, čo sme do-
liezli západnú stenu Dhaulagiri. Tento deň chcem venovať spo-
mienkam na svojho priateľa, spisovateľa Bela Kapolku...

Belo Kapolka prišiel do Tatier a najskôr nosil na Téryho chatu,
kde bol vtedy chatárom Jardo Sláma. Potom chvíľu pracoval
u Martina Frisa,² ktorý bol Veličan, pochádzal z Popradu-Veľ-
kej. Zvláštne, že vtedy boli v Tatrách najmä domáci ľudia. V roku
1959 prišiel Belo k Lacovi Richvalskému na Chatu pod Rysmi,
ktorá fungovala najmä v lete. V zime viedol Laco Richvalský
Chatu pod Soliskom a slúžila najmä pre lyžiarov a Belo robil La-
covho nosiča.

Ak sa vtedy stretli dvaja ľudia dvesto km od domova a boli to
krajanovia, hneď si boli bližší. V tom roku sme sa zoznámili... Ja
pochádzam zo Slažian a Belo pochádza z Hostia. Moja matka je
z Loviec - to je nad Topoľčiankami a Belo pochádzal zase z druhej
strany Topoľčianok, z Hostia. Chodil som na SPTŠ-ku do Spiš-
skej Novej Vsi. V jedno slnečné ráno som sa vybral Mlynicou
hore, ešte boli žľaby plné snehu, kráčal som po tých snehových
úplazoch, až som prišiel k Chate pod Soliskom. Videl som, že je
na kuchyni otvorené okno, aj som začul dajaký rozhovor. Tak

2 Martin Fris bol pôvodne nosič na Téryho chatu a potom chatár ma Skalnatej
chate. Belo Kapolka chvíľu nosil aj tam.

som nazrel oknom, pozdravil som sa, aj som sa ospravedlnil, že ruším. Laco len zdvihol hlavu a povedal:

- Dáš si čaj? - bez toho, aby som si objednal. O Lacovi už vtedy mnohí závistlivci trúsili všelijaké reči, lebo on bol vtedy vo vrcholnej sláve zjazdárskej, ba aj celá rodina Richvalskovcov.³

Vstúpil som dovnútra a keď sme si podávali ruky - taký menší vzrastom bol Belo Kapolka - opýtal sa ma:

- Odkiaľ si? - Povedal som mu:

- Zo Slažian. - A on nato:

- Ja som z Hostia! -

Nepovedal som, že som zo Spišskej, kam som chodil do školy a ani Belo nepovedal, že je z Podolínca, kde žil u babky, po tragickej nehode otcovej a náhlej smrti matky. To, že sme sa obaja spontánne priznali k svojmu rodnému kraju, nás nadobro zbližilo. Začal som častejšie dochádzať na Chatu pod Rysmi. Čoskoro som sa tam udomácnil. Myslím, že sme tam žili skutočne slobodne, pokiaľ nás nevyrušovali policajti, čo strážili hranicu. Lenže vtedy bol každý, kto bol veselý, bezstarostný a aj odvážny vo svojej činnosti svojím spôsobom podozrivý pre režim, ktorý práve priťahoval svoje skrutky.

Pre nás čas bezstarostnosti, čas úžasnej slobody. Boli sme si vtedy s Belom veľmi blízki a pomerne často sme spolu aj liezli. Máme zapísaný spoločný prvovýstup na Český štít v západnej stene - takú šikmú škáru, ktorú predtým nik nevyšielol. Kapolka liezol z času na čas aj s českým horolezcom Zdeňkom Studničkom. Bol to na svoju dobu výborný horolezec, i keď moletnejšou postavou pripomínal skôr mäsiarskeho učňa. Lenže práve on v tomto čase zdolal načatú strednú časť steny, ktorá sa nazýva Studničkova cesta a dodnes patrí medzi najťažšie výstupy na Galériu Ganku.

3 Úspešným zjazdárom bol aj brat Juraj Richvalský a najmä sestra Milka Richvalská-Mohrová.

Raz - niekedy okolo roku 1960 - sme si s Belom vyšli Štáflovou cestou na Voliu vežu. Po zostupe sme ešte mali v úmysle zliezť Haberleinovou cestou Žabieho koňa. Ale zdola sme videli, že tam v previse uviazli dvaja poľskí horolezci. Sledovali sme ich pohľadom a Belo zvolal:

- Veď je to Mefisto! - Každý tohto Poliaka poznal len pod týmto menom. Dnes je to vážený vedec a už dvadsaťpäť rokov žije v Paríži. V tom previse strašne klial:

- Nema chyty, nema stempu! -

Tak sme im z tej situácie pomohli, i keď z dnešného pohľadu je to ľahká horolezecká cesta. Z priateľstva či z recesie nechal Mefisto na Chate pod Rysmi štyri kravaty, ktoré boli príčinou, že sme všetci traja - Laco, Belo a ja - upadli do podozrenia z pašeráctva. Horolezci prirodzene, pravidelne (a ilegálne) obojstranne prekračovali hranicu. Bežne chodievali liezť Slováci do Poľska a Poliaci na Slovensko. My traja sme mali nepísanú dohodu, že keď som prišiel hore do chaty ja - mohol som tam bývať. A keď Laco alebo Belo zišli dolu - prichádzali ku mne do hotela Baník. Pracoval som tam ako športový referent. Vždy v jeseni (po zatvorení chaty) si Belo nechával do jari veci u mňa. Takto som ho raz vyzeral cez okno a vidím, ako prichádzajúceho Bela náhle zastavili policajti zo Štrbského Plesa, vysypali mu batoh a špičkami topánok začali prehrabávať, čo vypadlo. Objavili tam tie štyri kravaty od Mefista. Hneď bol z Bela pašerák kravát.

Vtedy vznikla aj jedna z prvých Belových poviedok „Tirpak“ a ja ju pre seba hodnotím ako jednu z jeho najlepších. Napriek tomu, že bola morálne neškodná pre vtedajší systém, podozrievavo ju hodnotili ľudia, ktorí sa chceli zapáčiť vrchnosti. Musím pripustiť, že som v istej oblasti dosť nepriadny. Raz si takto u mňa Belo uskladnil batoh a ja som ho kdesi v lyžiarskom sklade zapotrešil. Potom sa mi Belo raz v zime ohlásil, že v tom batohu má okrem vecí aj jednu poviedku. Lenže ja som ten batoh odrazu nevedel nájsť. Na moje

veľké šťastie nevysypal som pri upratovaní skladu všetko do smetí. Stratu rukopisu by Belo veľmi ťažko uniesol a najmä ťažko znovu písal. A práve tá stratená (a nájdená) poviedka Tirpák potom vyšla v literárnom časopise Mladá tvorba. Bol to, ak sa nemýlim, jeho debut, prvý priamy kontakt s literátmi.

Myslím, že sme s Belom Kapolkom tvorili pozoruhodnú dvojicu. Zvláštne je, že keď som sa náhodou vyskytoval v jeho poviedkach, prischla mi vždy rola negatívneho hrdinu. Stávalo sa - keď už boli s Lacom hore na chate príliš dlho sami dvaja - že Belo chodil po chate nervózny, lebo nemal partnera do diskusie. Laco už odmietal diskutovať. A keď som sa tam zrazu úplne náhodou objavil ja, Belo sa na mňa vrhol ako na novú obeť a vysypal predom mnou všetky nakumulované problematické názory. Vždy som bez mihnutia oka zareagoval rovnako:

- Ja to vidím úplne inak. - A už sme boli v sebe. Často som túto vetu vyslovil len tak, z recesie, akoby na skúšku. Ale Belo bral názorové spory veľmi vážne, bola to pre neho duševná potrava, priam sa v takýchto sporoch vyžíval. Overoval si tým správnosť toho, o čom chcel neskoršie písať.

Takto sa ten náš spoločný život odvíjal. Mali sme spoločné predstavy aj plány napriek početným napätiam vyplývajúcim z toho, že sme boli povahovo rozdielni. Belo sa videl v literatúre a húževnato išiel svojou cestou. Aj sa mu podarilo niečo publikovať, ale neraz bol rozladený a sklamaný zo stretnutí v spisovateľskom cechu. Z postojov niektorých ľudí, z ich spôsobu života. A tak sa zo svojich ciest do dolín a miest vracal do hôr ako do azylu. Tamten život nebol podľa jeho predstáv. Zdalo sa mu, že ľudia tam žijú v sivom reále. Tieto protiklady života bývali predmetom dlhých nočných rozhovorov. Belo s Lacom snívali o Kanade - tak vznikli Kanadské smreký. V knižke je postava starého Smoleňa žijúceho v chudobnej, pracovitej rodine s mnohými deťmi ako jeho prototyp pracujúci pri vleku. Jeho svet bol prozaiickejší ako svet tých dvoch

romantikov Laca a Bela. A tak do ich dialógov vstupuje triezvy, nestranný monológ starého Smoleňa.

Túto chlapskú družnosť náhle narušilo Lacovo manželstvo. Trochu nás to rozdelilo, vpadlo medzi nás ako blesk z jasného neba. Laco bol týždeň v Karlových Varoch, prišiel a oznámil nám, že sa žení. Jeho žena bola Slovenka. Tým sa naše vzťahy skomplikovali.

Veľmi rád si spomínam na prostredie chaty, na tú hlbokú intimitu po zostupe posledných turistov dolu do Smokovca. Keď sa potom pri sviečke alebo petrolejke začínali magické nočné rozhovory. Spomínam si aj na jednu scénu z Medenej veže či Orlieho pierka. Spisovateľ Ivan Bukovčan vtedy hľadal námety pre svoj film, stretával sa s chatármi, ktorí mu rozprávali príbehy. Nevieť, ktorá verzia je pravdivá, ale vo filme sa objavila sekvencia s harmóniom. Podstatné je to, že v roku 1961 sedeli v chate Koršala so Šedivým. Boli to chlapci z Popradu, ktorí do Tatier chodievali liezť. Oni tvorili jednu dvojicu, Zavadský so mnou druhú a Belo Kapolka s Lacom Richvalským tretiu. Šedivý s Koršalom mali práve odísť na vojenčinu, prišli sa rozlúčiť s kamarátmi. Laco Richvalský sa chystal na vynášku, keď som sa ho spýtal, či funguje to harmónium. Belo odpovedal, že asi funkčné nebude, lebo mu myši prehryzli mechy. Laco nás ešte pred odchodom upozornil, aby sme to harmónium nechali na pokoji. Len čo sa za ním zavreli dvere, Šedivému to nedalo, pritiahol harmónium d stredú kuchyne a skúsil na ňom zahrať. Nešlo to. Rozmýšľali sme, čo s ním. Vtedy kohosi napadlo, že by bolo zaujímavé „namontovať“ to harmónium do Lapinského komína. Prebehla menšia diskusia či tam alebo do Ganku. Napokon sme to harmónium bez dlhých rečí rozdelili na dva kusy a vyniesli na hrebeň Českého štítu. Práve začínal tradičný, politicky motivovaný „Medzinárodný výstup mládeže na Rysy.“ Koršala napísal obrovský plagát s nápisom: „Kto na to neumí, ať na to neseď!“ Vyniesli sme teda harmónium hore, počasie sa začalo kaziť a my sme sa vrátili do chaty. Ráno, keď sa ťahal ten rad uvedomelých turistov na Rysy, sa to harmónium vy-

norilo z hmly aj obrovská tabuľa s nápisom: „Kto na to neumí, ať na to nesedá!“ Správni vykladači to hneď začali považovať za politickú provokáciu. Ba kvôli tomu som nemohol vycestovať na Kaukaz. Gálfy s Urbanovičom ako štátni zamestnanci Horskej služby museli potom to harmónium odmontovať a skončilo kdesi na východnej strane Rysov. Teda aj takéto nápady nám chodili po mladých hlavách.

Teraz preskočím isté obdobie - to už bol na svete Belov syn Martin, ktorý za ním chodieval do chaty. Najskôr mali psa Arama, potom to bol Bak. Stávalo sa, že ten pes občas skočil do nejakých turistov, ktorí ho chceli pohladkať alebo mu niečo ponúknuť. Belo sa o toho psa mimoriadne staral, len to prepojenie na turistickú verejnosť bolo problematickejšie. Mali sme tichú dohodu. Že keď som bol hore, nevzal odo mňa peniaze za čaj, jedlo či prenocovanie. A keď Belo zišiel dolu do Smokovca, kde som robil v Horskej službe, to som ho zase ja čakal pre mliečnym barom a pozýval na raňajky, na mlieko, šalátiky a tak... Raz ráno sme sa takto stretli, Belo bol namrzený a hneď na mňa vyštartoval:

- Ty si povedal, že môj pes hryzie?! - Nevedel som namojdušu o čo ide, ale už zo zvyku a recesie som odpovedal:

- Áno. - Hneď do mňa skočil, vynadal mi a pol roka ma nepozdravil. Stretli sme sa hore na magistrále a ja som pozdravil:

- Servus, Belo! - Ale on odvrátil hlavu. Až oveľa neskôr som sa dozvedel, že ja s touto príhodou nemám nič spoločné. Stalo sa totiž, že Bak pohrýzol nejakého človeka a ten sa sťažoval po hoteloch, kde to potom Belovi viacerí vytkli. Myslel si, že to bola moja robota. Som rád, že sme si to nakoniec vysvetlili ---

Spomínam si, keď Belo ešte ako nosič nosil k Slámovi. Bol to veľký horolezec a vynikajúci človek, slušný. Belo takto raz niesol hore do chaty čerstvo napečený chlieb. Chodníkom do Téryho chaty bol asi ustatý, chcel si oddýchnuť, pospať, tak si ľahol na chrbát, na ten batoh. Keď prišiel hore, z batoha vytiahol len chlebové placky. Pán

Sláma si len posunul hore na čelo okuliare, povzdychol a preniesol slávne slová (ktoré sa zachovali):

- Kapolka, Kapolka... - Tým sa jeho dohováranie skončilo.

Raz som prišiel do chaty 1. mája, keď väčšina ľudí defilovala v povinných sprievodoch. Belo bol vytrvalý lyžiar, aj teraz sa lyžoval v mačacom kotle. Prišiel som hore na lyžiarskych pásoch, srdečne sme sa zvíkali. Pozrel na mňa a poznamenal:

- Nejaký si nesvoj. - Priznal som nechúť a únavu z rôznych udalostí. Prehodili sme ešte zopár viet a ja som sa rozhodol:

- Idem ďalej. - Nemal som žiaden cieľ, potreboval som sa len upokojiť v samote a prírode. Pri návrate som už mal svoj akumulátor novej energie znovu nabitý. Rozišli sme sa s Belom v porozumení, a mňa znovu pohltili nešváry dolu. Bolo to obdobie, keď sme absolvovali jedny preteky v Alpách a napodiv sme ich nečakane vyhrali. Keď sa tu naraz objavila v Pravde Belova poviedka s názvom „Starnúci unavený skialpinista.“ Vyšiel som hore do chaty - povzbudený tými pretekmi - v dobrej nálade a adresoval som Belovi preslávené, pamätné Slámove slová:

- Kapolka, Kapolka...“

Naše rozhovory bývali obyčajne priateľské, často mimoriadne dôverné, ale neraz aj plné napätia, v zápale slovného súboja na hranici s nepriateľstvom. Keď sme si donekonečna vyvracali názory, a nik nechcel ustúpiť. Bolo to niečo ako stoická antická škola na chate. Stávalo sa občas, že som priviedol do chaty deti - malých lyžiarov a napichal som im svah slalomovými brámkami. Prišiel Belo, suverénne vyhlásil, že je to postavené zle - a vzápätí bránky prestaval. To už bolo v ňom.

Treba sa ešte zmieniť o diele, ktoré ho zvlášť charakterizuje - o prestavbe Téryho chaty. Zrealizoval ju podľa vlastnej predstavy. Človek chatár má zodpovednosť za stálu funkčnosť chaty či už starej alebo obnovenej. Bolo treba predvídavo premyslieť, vykonať a dotiahnuť

všetky detaily. Zvonku aj zvnútra. Belo bol človek neuveriteľne húževnatý, išiel za svojím cieľom a vložil do tej prestavby veľmi veľa fyzickej energie. Bola to skutočná drina. Obdivoval som ho.

A do toho prišla jeho náhla smrť. V ten deň sme si posedeli chvíľu pri káve v Grande, ako sme mávali vo zvyku. Preberali sme vždy narýchlo veci, ktoré sa nás oboch dotýkali spoločenské, športové aj súkromné. Často som si ho doberal. Vytýkal som mu, že má na chate sladké vína, zatiaľ čo ja pochádzam z kraja, kde sa rodí suché víno. Belo bol mimoriadne pohostinný, žičlivý človek aj vtedy, keď na to nemal. To bola jeho vysoko pozitívna vlastnosť. A tiež schopnosť zapáliť sa za správnu vec, i keby mala byť dopredu prehratá. Ešte jedna súvisiaca spomienka: slúžil som zjari s Robkom Turianikom na Hrebienku ako člen Horskej služby. Prišiel aj Belo a spolu sme preberali narastajúcu kriminalitu. Upozorňovali sme ho:

- Dávaj si pozor na seba, keď sám nosievaš z chaty tržbu. - Odpovedal, že má zbraň. Kto z nás mohol tušiť, že práve tá zbraň sa mu stane osudnou...

Podozriví romantici / Pavol Rajtár. In: Kapolkov chodník: Pocta Belovi / Drahosla Machala, Dušan Mikolaj. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 1995, s. 47-53.

Téryho chata - hrad kráľa hôr

Michal Legutky

Roku 1952 prevzal [Téryho] chatu Jozef Stolár, ktorému pomáhali nosiči: Martin Fris, Jardo Sláma a ďalší. Od roku 1953 do 1. novembra 1958 chatárčil Jardo Sláma, horolezec pôvodom z Prahy. Za jeho pôsobenia sa uskutočnili viaceré úpravy v interiéroch chaty (kazetový strop, výmena nábytku v jedálni, dostavba verandy). Personál chaty často pracoval od tmy do tmy, zväčša horolezci, ktorí cez lásku k horám prijali každé prístrešie.

Po Slámovi prevzal chatu Mírek Jílek, známý horolezec, ktorý tu pracoval do 1. mája 1963. Potom odišiel na Popradské Pleso. V rokoch 1954-1963 pracovali ako nosiči: Jano Kic, Valerián Karoušek, Bohuš Nejedlo, Belo Kapolka, Maťo Janek, Juló Körttes a veľa ďalších. Nikdy to nebola ľahká práca a v tom čase nebola ani spravodlivo zaplatená. Zárobky profesionálnych nosičov prevyšovali zárobok riaditeľa, preto dochádzalo k znižovaniu tarify. Dôsledkom týchto praktík bol nedostatok dobrých nosičov a ničenie ich zdravia zvyšovaním hmotnosti nákladu.

V šesťdesiatych rokoch sa v okolí chaty po prvý raz výraznejšie prejavili ekologické problémy, najmä v dôsledku hromadenia tuhého odpadu pri chate. Vznikali najmä po návštevách výprav rekreatantov z odborárskych zotavovní, ktorí boli vybavení balíčkami a konzervami. Romantika a čaro hôr prilákali ďalších horolezcov ochotných prijať nosičskú prácu ako zdroj obživy. Vystriedali sa tu: Paľo Plašil z Bratislavy, Jiří Kristek a Ján Novák z Ostravy, Juraj Weincziller, Juraj Richvalský, Ivan Mohr, Franto Skopík a ďalší, dnes už neznámi nosiči.

Po odchode Miroslava Jílka sa stal chatárom Franto Skopík z Písku. V zime roku 1967 zmietla lavína z Ovčiarскеj lávky skupinu horolezcov z Brna. Horská služba zviezla telá a v chate ostali dve osoby. Keď ich chatár sprevádzal dolu, uvoľnila sa ďalšia lavína. Len šťastná náhoda zachránila chatárovi život. Po tejto príhode odovzdal chatu 14. apríla 1967 Michalovi Legutkymu z Kežmarku. Rozvoj zahraničného cestovného ruchu, ktorý vyvolala aj reklama blížiacich sa MS v lyžovaní, vyvolala záplavu na turistických chodníkoch. Denná návštevnosť Téryho chaty bola od 800-1500 osôb.

Chata trvalo potrebovala nosičov. K tým, ktorí podávali najlepšie výkony patrili: Vlado Petřík, Miťo Gally, Jožko a Ivan Petrasovci, Poldo Páleníček, Janko Hriň, Johan Hruška, Peter Pšeničnikov (Pšendo), Stano Martončík. Špičkové vynášky sa blížili k stovke kilogramov.

Michal Legutky odovzdal chatu 14. apríla 1971 Ondrejovi Šimkovi (z Chaty pod Soliskom) a sám odišiel na Brnčálovu chatu. Ubytovaciu kapacitu chaty využívali prevažne horolezci zo Slovenska, Poľska, NDR. Často, najmä cez víkendy, v chate spalo aj 40 osôb. Každý voľný priestor bol obsadený spacákom.

Ondrej Šimko odišiel 25. mája 1973 do chaty Kamzík a zo Zbojníckej chaty tu prišiel služobne najstarší chatár, známy horolezec, lyžiar, nosič a úspešný slovenský spisovateľ Belo Kapolka. (Skrátené).

*In: Kapolkov chodník: Pocta Belovi /
Drahosla Machala, Dušan Mikolaj.
- Bratislava: Vydavateľstvo Spolku
slovenských spisovateľov, 1995, s. 107-110.*

Čo si odnášam z Tatier

Vojtech Kondrôt

1
Nezáleží nám na tých za nami,
len na tých, ktorí idú pred nami.
Ako keď v daždi
vyjdeš na Slavkovský štít z Hrebienka

namiesto štyroch, za necelé dve hodiny
a ešte sa ti to aj máli.
Alebo stretneš Laca,
vysokohorského nosiča,

ktorý vynáša už len päťdesiatlitrové súdky piva
na Nálepkovu chatu - a bude sa ženiť.
„Povedz Tatry - facka ti patrí!“
Stretneš samého seba na školskom výlete.

2

Téryho chata
legenda zdola
jak rozprávkový domček -
chalúpka s periskopmi komínov.

V najmensej komôrke v nej žije
Belo Kapolka s Violou
ako Robinson Jeffers⁴
so svojou Unou - ďaleko od poézie.
Ako Robinsom Jeffers
staval pre seba Tor Hous -
kamennú vežu veršov
na brehu Pacifiku

Belo Kapolka s brigádnikmi
stavia pre ľudí
prozaickú prístavbu útlej útulne
pri Piatich spišských plesách.

Najkrajšiu báseň (o Vysokých Tatrách)
nepíše - ale
vráta do skaly
vlastnými rukami...

Nevzrušujú ťa slová -
znova a znova
s očami dokorán aj potme riešiš
izoláciu stropu.

4 Robinson Jeffers (1887-1962). Jeden z najväčších básnikov 20. storočia. Američan írskeho pôvodu miloval drsnú prírodu, rozbúrený oceán, rozoklané skalné útesy, krik jastrabov, ale najviac svoju ženu Unu a dvoch synov - dvojčatá Donnana a Gartha. Usadili sa južne od San Francisca, neďaleko dediny Karmel, na vysokom skalnom útese nad morom. Jeffers dlhé týždne a mesiace lámal a vyberal skaly zo žulového útesu, vláčil ich na chrbte a dvíhal do výšky primitívnou kladkou, kým vystaval dom a trojposchodovú vežu (Tor house) podľa vzoru írskych stavieb.

Balvany z ktorých staviaš schody
a ktoré ti tí druhí stavajú do cesty.
(Robíš čo sa ti nechce -
robíš čo by si ani nemal).

Aké stavebné povolenie
mal Jeffers?
Mal na to vôbec vzdelanie?
(Nemáme všetci

pre tento odbor školy -
akoby som zas počul Jána Kostru)
Postaviť pre iných dom -
až potom pre seba

(ak vôbec pre seba).
Riešiť tú nerovnicu ostrú:
postaviť dom
a seba zamurovať v ňom.

Ako sa kladú schody
na posledných päť krokov
pre unaveného (vyčerpaného) človeka?
Ako sa píše poviedka

na posledných päť minút
ako sa píše verše
na posledných päť sekúnd
pre unaveného (zaspávajúceho) človeka?

3

Každý kamienok má mať svoje miesto
a má byť presne tam, kde je.
Naučiť ľudí
chodiť po horách

ako po cintoríne,
ako po kobercoch cudzieho či vlastného bytu,
ako po rodnom dvore -
tak, ako doma.

Mal by si chodiť
po Tatrách
ako po vlastne izbe -
a chodíš ako po ulici

cudzieho mesta.
(Nepomôže ani Večný plač
tých stále vlhkých
skál nad Velickým plesom).

4
Zdokonalil som sa
v nemčine (maďarčine, ruštine a češtine),
naučil som sa mlčať.
Vbehol som do záberu

berlínskej turistke -
a tak si z Tatier predsa odnášam
aspoň ten jeden originálny nefalšovaný posledný
pohľadnicový pohľad.⁵

In: Návrat tou istou cestou / Vojtech Kondrót.

- Bratislava: Smena, 1983, s. 65-70.

5 Básnik Vojtech Kondrót (1940-2003) venoval Vysokým Tatrám básnickú zbierku *Návrat tou istou cestou* [Bratislava: Smena, 1983]

III. BIOGRAFICKO-MIESTNY KALENDÁR

- 1935, 22.04. Belo Kapolka sa narodil v požitavskej dedine Hostie pri Zlatých Moravciach, kde obaja jeho rodičia pôsobili ako učitelia. Bol najmladším zo štyroch detí (po troch sestrách - Fabiole, Terézii, Margite).
- 1938 Pri dopravnej nehode utrpel otec Michal ťažké zranenie, ktorému podľahol. Neúplná rodina sa presťahovala do Podolínce, detí sa ujala otcova matka a matkina sestra Margita.
- 1942, 31.12. Na rýchlú tuberkulózu a zápal pľúc zomrela matka Paulína, ktorú rodinná tragédia poznačila hlbokou depresiou.
- 1941-1950 Päť ročníkov ľudovej a štyri ročníky strednej (meštianskej) školy navštevoval v Podolínci.
- 1950-1953 V štúdiu pokračoval na gymnáziu v Kežmarku. Reforma školstva (1952/1953) výnimočne umožňovala študentom zrýchlené ukončenie maturitného ročníka až na vysokej škole.
- 1953 Maturita na gymnáziu v Brne (Královo pole).
- 1953-1956 Štúdium na Vojenskej technickej akadémii Antonína Zápotockého v Brne, odbor strojný inžinierstvo. V priebehu štúdia bol priradený k delostrelectvu (nie k letectvu, o ktoré mal záujem). Vzoprel sa, protestoval, písal žiadosti o prerušenie štúdia, utekal zo školy. Nakoniec bol vylúčený pre nedodržanie vojenskej disciplíny.
- 1956/1957 Hľadanie práce, pokusy o zakotvenie v rôznych zamestnaniach (plavčík na kúpalisku v Ružbachoch, robotník v popradskej Vagónke, tesár, drevorubač). V Ružbachoch prvé kontakty s lyžiarmi, budúcimi reprezentantmi.

Vysoké Tatry

1958, február Na 4. ročníku medzinárodných pretekov Veľká cena Slovenska (22.3. - 26.3. vo Francúzskej mulde na Skalnatom Plese), sa v konkurencii európskej zjazdárskej elity umiestnil Laco Richvalský v slalome na 2. mieste, hneď za rakúskym zjazdárom (a majstrom sveta) Christianom Pravdom. Bol to úspech.

1958, leto/jeseň Belo Kapolka začal nosiť zásoby na Téryho chatu, spravovanú českým horolezcom Jaroslavom Slámom. Do Tatier za prácou ho priviedol priateľ a lyžiar Ivo Mohr. Vynášanie zásob do vysokohorských chát obaja považovali za dobrý tréning.

Laco Richvalský prevzal po Oldovi Bublíkovi do správy Chatu pod Rysmi, otvorenú v letnej sezóne. Bublík prešiel za pomocníka k chatárovi Martinovi Frisovi na Skalnatú chatu.

1958, 01.11. Jaroslav Sláma odišiel z Téryho chaty do Fyzikálneho ústavu SAV, neskôr bol trénerom reprezentačného horolezeckého družstva. Po Slámovom odchode prešiel na Téryho chatu Miroslav Jílek z Chaty pod Soliskom.

1959, zima Belo Kapolka vynášal na Skalnatú chatu k Martinovi Frisovi.

1959, zima/jar Laco Richvalský prevzal po Miroslavovi Jílkovi do správy Chatu pod Soliskom, ktorá bola otvorená len v zimnej sezóne a slúžila najmä lyžiarom. Bola svojím spôsobom súčasťou lyžiarskeho vleku na Solisko.

V zimnej sezóne pracoval Belo Kapolka ako údržbár na Sliezskom dome, ale navštevoval Chatu pod Soliskom.

Počas jednej takej návštevy sa tu s Belom Kapolkom zoznámil Pavol Rajtár, spolurodák z Požitavia, ne-

- skorší skialpinista a horský vodca. V Chate pod Soliskom vzniklo priateľstvo na celý život.
- 1959, júl Belo Kapolka začal pravidelne vynášať na Chatu pod Rysmi. Bol to začiatok niekoľkoročnej spolupráce s Lacom Richvalským. Kapolka v čase Lacovej neprítomnosti zabezpečoval prevádzku chaty.
- 1959, jeseň/zima Richvalský sa intenzívne pripravoval na ZOH, ktoré mali byť vo februári 1960 v Squaw Valey. Podľa výsledkov v pretekoch mohol na nomináciu pomýšľať. V dobrej forme boli v tom čase všetci tatranskí zjazdári. Nevybrali však ani jedného z nich, na ZOH bol zo Slovenska vyslaný iba Rudolf Čillík za bežcov.
- 1960, jar Na Majstrovstvách ČSR vo Vrátnej obsadil Laco Richvalský v slalome prvé miesto.
- Po skončení zimnej sezóny na Solisku odišli Belo a Laco natierať stožiare elektrického vedenia kdesi za Košice. Nebola to férová ponuka práce, nedokončili ju, nič nezarobili.
- 1960, leto/jeseň Letnú sezónu strávili spolu pri oprave (po zásahu lavíny) a prevádzke chaty pod Rysmi.
- Po skončení Medzinárodného výstupu mládeže na Rysy odišiel Laco na výlet do Čiech a v Karlových Varoch sa nečakane oženil s Danou. Musel sa postarať o zabezpečenie rodiny, dostal byt Pod lesom, v medzi-sezónne vynášal na Téryho chatu.
- 1960/1961, zima Belo Kapolka začal pracovať ako strojný technik v Strojno-traktorovej stanici v Starej Ľubovni.⁶
- 1961, marec Po pretekoch v Zakopanom⁷ vyradili Laca Richvalského z reprezentačného družstva pre neprístojné správa-

6 V osobnom dotazníku sú uvedené roky 1959/1960.

7 Mohol to byť Memorial Bronisława Czecha a Heleny Marusarzówny v Zakopanom. Pretekári ČSSR podľa všetkého nezískali medailové umiestnenia.

nie (roztržka s trénerom). Musel vrátiť kvalitné lyže a výstroj, ale neprestal súťažiť (a vyhrávať preteky). Prihlásil sa na večerné štúdium SPŠS. Manželka Dana a dcérka Alica trávili v nasledujúcich rokoch dosť času na oboch chatách.

1961 leto/jeseň Bela Kapolku prepustili z STS v Starej Lubovni pri znižovaní stavu zamestnancov. Vrátil sa do Tatier. Turista PCR v Novom Smokovci ho konečne zaevidoval ako svojho zamestnanca - nosiča na Chatu pod Rysmi (do roku 1962).

1961, Vianoce Otvorenie Horského hotela pri Popradskom plese (Dolnej chaty). Chatári: Jozef Šimo (1961), Miroslav Jílek (1963), Ctibor Kováč (1967).

1962 Zoznámil sa s Helenou. Pravdepodobne v tomto období sa pokúšal usadiť, prijal miesto vedúceho hotela Ovruch na Štrbskom plese.

Bela Kapolku zaevidoval podnik ako sezónneho nosiča na Chatu pod Rysmi, bez potvrdenia v občianskom preukaze. Platený bol z neosobného fondu (do roku 1966).

1962, 29.11. Vyhorel starý Sliezsky dom vo Velickej doline.

1963 Belo Kapolka sa oženil s Helenou.

1964, 22.12. Narodil sa mu syn Martin Kapolka.

Pridelili mu jednoizbový byt na Štrbskom Plese.

1964, 25.10. Vyhorela stará Chata pri Popradskom plese, ktorá po otvorení horského hotela slúžila ako zamestnanec-ká nocľaháreň.

1964 Laco Richvalský prevádzkoval provizórnu chatku / bufet pri Velickom plese. Slúžila pracovníkom stavby nového Sliezskeho domu, horolezcom a turistom

- z táborovej základne. Bol k dispozícii aj ako taxikár pre podnik, ktorý staval horský hotel. Miesto bolo prístupné autom, mohol navštevovať večernú školu.
- 1965 Prepustili ho z chaty vo Velickej doline, prišiel o prácu. Pokúšal sa uchytiť na rôznych miestach (aj ako inštruktor lyžiarskej školy).
- 1966 Belo Kápolka začal v podniku Tatranské hotely (1966-1967) / neskôr HO James Vysoké Tatry (1967-1969) pôsobiť v Chate pod Rysmi samostatne ako chatár-nájomca. Do chaty a života natrvalo vstúpila Viola.
- 1967, zima/jar Chata pod Soliskom bola v zimnej sezóne 1966/1967 zatvorená.⁸
- 1967 Vo vydavateľstve Smena vyšla zbierka poviedok *Kanadské smreky*. Autor získal Cenu Ivana Krasku za debut.
- Laco Richvalský odišiel z Tatier, ale po maturite sa ešte pokúšal nájsť si hore prácu (aj ako nosič na Chatu pod Rysmi). Kápolka ho privítal položartovne, polosúcitne: „*Richvalský, máš smolu, karta sa obrátila. Pozri sa tam, hore. To je posteľ pre nosičov. Budeš musieť trénovať pre zmenu trochu aj ruky, aby si sa na ňu bez ťažkostí dostal.*“ Primeranú prácu však Laco nenašiel a po definitívnom rozpade manželstva emigroval do Rakúska, odtiaľ do USA (1968).
- 1968 Vyšla zbierka poviedok *Strecha* a bola ocenená Odmeňovanou vydavateľstva Smena.
- 1968, júl Ludvík Svoboda (1895-1979), (prezident ČSSR od 30. marca 1968) vo Vysokých Tatrách (Téryho chata, Zbojnická chata, Gerlachovský, Lomnický štít a Rysy).

8 https://sk.wikipedia.org/wiki/Chata_pod_Soliskom

Sprevádzal ho horský vodca Otto Oktavián Krejčí (1908-1978).

1968, október V Tatrách začal režisér Martin Hollý - podľa scenára Ivana Bukovčana - nakrúcať filmy Medená veža (1970) a Orlie pierko (1971). Scenár vznikol na základe rozprávania Tatrancov o živote na horských chatách. Atrapa filmovej chaty bola postavená v závere Malej Studenej doliny v dnešnom Filmárskom žľabe pod Lomnickým sedlom. Filmová Medená veža (=Veľká Vidlová veža).

1969, 02.01. Zbojnícka chata. Belo Kapolka opustil Chatu pod Rysmi (po ňom tam prišiel Peter Rajec) a prevzal po Františkovi Kelem st., Zbojnícku chatu ako vedúci závodu. Rozhodol sa pre život na chate s celoročnou prevádzkou. Život aj autor už písali poviedky a eseje do novej zbierky.

Nosiči zdedení po F. Kelem: Jardo Stejskal, Viktor Beránek.

1969 Demontáž starého vleku na Solisko (po ukončení zimnej sezóny). Po odchode Bela Kapolku prevzal Chatu pod Soliskom Martin Mladoň.

1970, 14.2.-22.2. Majstrovstvá sveta v lyžovaní v klasických severských disciplínach FIS, Vysoké Tatry -Štrbské Pleso.

1970 Bela Kapolku prijali za člena Zväzu slovenských spisovateľov.

1970, september Prezident Československej republiky Ludvík Svoboda sa prišiel rozlúčiť s Tatrami.

1972 Sťahovanie do bytu na sídlisku Lieskovec v Tatranskej Štrbe (blok Vtáčnik).

1973, 25.05. Téryho chata. Belo Kapolka odišiel zo Zbojníckej chaty (odovzdal ju Eduardovi Záhorovi) a prevzal po On-

- drejovi Šimkovi Téryho chatu. Pôsobil tu takmer dvadsaťjeden rokov.
- 1974 Vyšli *Chodníky bez značiek*. Autor získal odmenu v internej súťaži pre členov Zväzu slovenských spisovateľov. Rozviedol sa s Helenou.
- 1977, november Manželstvo s Violou v Kláštore pod Znievom. Svedkom na svadbe bol spisovateľ Dušan Kužel.
- 1978 Mladé letá vydali knižku pre deti *Sivá hmla kryje sýteho sysľa*.
- 1979-1983 Veľká rekonštrukcia Téryho chaty.
- 1983, 13.08. Narodil sa mu syn Peter Kapolka.
- 1984 Mladé letá vydali knižku pre deti *Mesiac nad Prostredným hrotom*, za ktorú bol odmenený Cenou Zväzu slovenských spisovateľov. Podľa poviedky *Pre teba sa postavím proti svetu* bol nakrútený televízny seriál *Chlapec a pes*.
- 1985 Sťahovanie do bytu v Poprade.
- 1993 Poranenie šľachy na nohe pri páde na lyžiach. Operácia dopadla dobre, vážne zranenie nenarušilo výkon povolania.
- 1994, 18.04. Nehoda pri náhodnom spustení zbrane na Hrebienku. Pomoc prišla neskoro, Belo Kapolka zomrel.
- 1995 Spriatelení spisovatelia Drahoslav Machala a Dušan Mikolaj vydali knihu *Kapolkov Chodník. Pocta Belovi*.
- 1995 Putovná výstava „Človečina v Tatrách“. Literárny a umelecký portrét spisovateľa a fotografistu Bela Kapolku, ktorú pripravilo Slovenské národné literárne múzeum Matice slovenskej. Výstava bola inštalovaná vo Vysokých Tatrách, Martine a Leviciach.
- Odhalenie pamätnej tabule na rodnom dome v Hostí.

Obec Hostie, Klub slovenských turistov - Mestská organizácia a Turistická informačná kancelária Zlaté Moravce aj odbor kultúry v Nitre od roku 1995 každoročne organizujú na počesť Bela Kapolku turistický pochod *Po Kapolkovom chodníku*, ktorý sa postupne ustálil na trase: Rodný dom v Hostí - hrad Hrušov - Topoľčiansky žrebčinec - Hostie.

- 2005 Pri príležitosti nedožitej sedemdesiatky jubilejná výstava vo vile Flora v Starom Smokovci.
- 2016 Dušan Mikolaj vydal spomienkovú knihu *Belo Kapolka. Citlivá tatranská žula*.
- 2016, 06.04. Vernisáž fotografií Bela Kapolku vo vile Flora v Starom Smokovci.

Spomienkami prispeli:

Gavalier, Ján; Gavalier, Stano; Kapolka, Martin; Kapolková, Viola; Mladoň, Martin; Rajtár, Pavol; Richvalský, Juraj; Richvalský, Laco; Slovjaková, Terézia;

<https://cerveny-kamzik.webnode.sk/news/vysoke-tatry-medena-veza-film/>

IV. POZNÁMKA EDITORA

Do výberu sme zaradili štyri málo známe poviedky Bela Kapolku, ktoré boli publikované iba v časopisoch a iba raz pred niekoľkými desiatkami rokov. Autor ich neskôr do knižných vydaní z rôznych dôvodov nechcel, nemohol alebo už nestihol zaradiť. Prvá je návratom do autorovho chlapčerstva bezprostredne po skončení vojny. Bol to čas tragický najmä pre chlapcov, pretože v priestore detských hier bolo ešte veľa aktívnej munície a chlapci boli zvedaví. Nasledujúce dve poviedky priblížia obdobie autorovho života, keď si hľadal zamestnanie a skúšal rôzne možnosti (aj za hranicou zákona). Dušan Mikolaj spomína na rozhovor s autorom na túto tému a pripomína autentickú príhodu z tých minulých čias. Toto rozprávanie istým spôsobom dopĺňa dve pašerácke poviedky vo výbere:

„Budúci autor poviedky Tirpak sa vydal na krivolaké chodníčky s kamarátom, ktorý v horskom prostredí stihol už nazbierať bohaté skúsenosti. Pred hranicou sa rozdelili, začiatočník sa zakrádal do neznáma. Zoči-voči medveďovi zostal taký zaskočený, že si nestihol zapamätať ani spôsob, akým sa mu pošťastilo vybrádnúť zo šlamastiky. Zanedlho mu chodník prekrížil skutočný ozbrojený poľský financ. Ak by sa ich stretnutie čo len v náznaku chýliło k zrážke, bol pripravený v okamihu odistiť záver pušky nabitéj ostrými. Financ si nemohol nevšimnúť mládencov batoň na chrbte. Lahko si domyslel, že je napakovaný plyšom, ktorý poľská strana mala na zozname výhodne obchodovateľného tovaru. Financ mal rukolapný dôvod mládenca zadržať, odviesť ho na colnicu, kde by už z neho vypáchili, odkiaľ prichádza, s kým je spriahnutý, ku komu má namierené. Na jeho prekvapenie mu div nie kamarátsky ukázal skratku kosodrevinou, ktorá ho bezpečne dovedie tam, odkiaľ prišiel.“ (Belo Kapolka - citlivá tatranská žula, s. 70). O tejto príhode sa zmieňuje aj sestra Gita Kraková (Kapolkov chodník, s. 27). V reálnom živote sa stávajú neuveriteľné veci. Ďalšia poviedka poodhaľuje kúsok z autorovho súkromného života a celý blok uzatvára esež

zo zbierky *Chodníky bez značiek* (1974). Autor ňou anticipuje veľké zmeny v životnom štýle a myslení ľudí, ktoré naplno zasiahli Tatry až po jeho odchode.

Výberom z próz sa usilujeme priblížiť nielen pozabudnutú tvorbu spisovateľa Bela Kapolku, ale aj osobnosť mysliaceho človeka, ktorý vysoko v horách prežil v drsných podmienkach, s plným psychickým aj fyzickým nasadením tridsaťšesť rokov života. Podstatné informácie na túto tému priniesol zborník *Kapolkov chodník* (1995), publikácia *Belo Kapolka - citlivá tatranská žula* (2014) aj viaceré články a štúdie. Vyberáme z nich najmä spomienky zakotvujúce autora v prostredí, ktorému on sám vtlačil svojou tvorbou neprehliadnuteľnú pečať.

Tomuto zámeru je prispôsobený aj *Biografický kalendár Bela Kapolku*. Pokúša sa čo najpodrobnejšie odkryť obdobie tatranských začiatkov autora, preto posúva do popredia aj súvisiace udalosti, premeny miesta v danom čase, inštitucionálne zmeny (zvlášť z hľadiska riadenia tatranských chát) pohyb ľudí, ktorí chvíľami a miestami križovali cestu, ktorých v danom čase bolo možné stretnúť na niektorom horskom chodníku. Chatárov, horolezcov, lyžiarov. Osobitne sa kalendár zameriava na príbeh Laca Richvalského a sleduje aj jeho stopy, pretože spolupráca s ním - aj keď nie vždy celkom zrozumiteľná - trvala viac ako päť rokov a premietla sa do viacerých Kapolkových poviedok. Ale kým došlo k vytvoreniu tandemu Kapolka - Richvalský, prebehlo v oblasti tatranského lyžiarstva, horolezectva a vysokohorského chatárstva viacero udalostí. Na pozadí jedného ľudského príbehu sa tak odvíjal aj konkrétny úsek tatranského spoločenského príbehu, ktorý Belo Kapolka obsiahol, reflektoval a zachytil svojou tvorbou. Internetová verzia publikácie obsahuje v prílohe podrobnú bibliografiu jeho tvorby, rozpísanú na jednotlivé poviedky (<http://www.kniznicapp.sk>).

V. OBRAZOVÁ PRÍLOHA

3. Ke

VI. PODTATRANSKÁ KNIŽNICA V POPRADE

Edícia Tatranské listy

1. ČAPEK, Karel: Tatranské listy Olge. Zv. 1. - Poprad : Okresná knižnica, 1990. - 60 s.
ČAPEK, Karel: Tatranské listy. Zv. 1. Druhé, doplnené vydanie. - Poprad : Podtatranská knižnica, 1998. - 51 s.
2. KAFKA, Franz: Tatranské listy. Zv. 2. - Poprad : Podtatranská knižnica, 1997. 54 s.
3. ROY, Vladimír: Tatranské listy. Zv. 3. - Poprad : Podtatranská knižnica, 1998. - 82 s..
4. WOLKER, Jiří: Tatranské listy. Zv. 4. - Poprad : Podtatranská knižnica, 2000. - 129 s..
5. SILAN, Janko: Tatranské listy. Zv. 5. - Poprad : Podtatranská knižnica, 2000. - 82 s.
6. HALAMOVÁ, Maša: Tatranské listy. Zv. 6. - Poprad : Podtatranská knižnica, 2001. - 133 s.
7. ZECHENTER-LASKOMERSKÝ, Gustáv Kazimír: Tatranské listy. Zv. 7. - Poprad : Podtatranská knižnica, 2002. - 58 s.
8. ŠTÁFL, Otakar - ŠTÁFLOVÁ, Vlasta: Tatranské listy. Zv. 8. - Poprad : Podtatranská knižnica, 2004. - 143 s.
9. HROBOŇ, Samo Bohdan: Tatranské listy. Zv. 9. - Poprad: Podtatranská knižnica, 2014. - 152 s.
10. HAVLASA, Jan: Tatranské listy. Zv. 10. - Poprad : Podtatranská knižnica, 2017. - 96 s.
11. KAPOLKA, Belo: Tatranské listy. Zv. 11. - Poprad : Podtatranská knižnica, 2019. - 96 s.

O B S A H

Tatranské literárne mílniky Bela Kapolku	5
Luba Rusnáková	
I. POVIEDKY A ESEJ BELA KAPOLKU.....	11
Na začiatku dúhy	11
Tirpak	16
Pašeráci	31
Červené jablko	39
Vlčiak sedí pri dverách	45
II. ZO SPOMIENOK	49
Zlomené krídla	49
Terézia Kapolková - Slovjaková	
Na Chate pod Rysmi	52
Laco Richvalský	
Spomienky na priateľa.....	56
Pavol Rajtár	
Téryho chata - hrad kráľa hôr.....	63
Michal Legutky	
Čo si odnášam z Tatier	65
Vojtech Kondrót	
III. BIOGRAFICKÝ KALENDÁR.....	69
IV. POZNÁMKA EDITORA	76
V. OBRAZOVÁ PRÍLOHA	78
VI. PODTATRANSKÁ KNIŽNICA V POPRADE	95
Edícia Tatranské listy.....	95